

Heidi Pulkkinen

Pienet ja media

Haminan kaupungin päiväkotihenkilöstön havaintoja ja ajatuksia lasten median käytöstä

Tekijä(t) Otsikko Sivumäärä Aika	Heidi Pulkkinen Pienet ja media - Haminan kaupungin päiväkotihenkilöstön havaintoja ja ajatuksia lasten median käytöstä 44 sivua + 1 liite 10.4.2012
Tutkinto	Sosionomi
Koulutusohjelma	Sosiaaliala
Suuntautumisvaihtoehto	Sosionomi
Ohjaaja	lehtori Aini Ronkainen lehtori Anna-Riitta Mäkitalo
<p>Opinnäytetyön tavoitteena oli saada lisää tietoa pienten lasten median käytöstä. Kohde-ryhmäksi valikoituivat päiväkotien työntekijät ja heidän havaintonsa. Tutkimusasetelma oli kaksiosainen: millaisia havaintoja työntekijät ovat tehneet lasten median käytöstä ja millaisia ajatuksia lasten median käyttö työntekijöissä herättää.</p> <p>Aineisto kerättiin haastattelemalla viittä (5) Haminan kaupungin päivähoiton työntekijää. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina teemahaastattelurungon avulla. Litteroitua aineistoa analysoitiin käyttämällä aineistolähtöistä sisällönanalyysia.</p> <p>Haastateltavat tai heidän työyksikkönsä eivät virallisesti toteuttaneet mediakasvatusta. Päävastuu mediakasvatuksesta koettiin olevan vanhemmilla ja ammatillisen mediakasvatuksen nähtiin alkavan esiopetuksessa ja jatkuvan peruskoulussa.</p> <p>Haastateltavien havaintojen mukaan lapset ilmaisivat vaihtelevasti käyttämäänsä mediaa leikeissä ja puheissa. Osa esiin tulevista mediasisällöistä koettiin sopimattomaksi päiväkotikäisille. Vanhemmat toivat harvoin esille lasten median käyttöä työntekijöiden kanssa. Osassa yksiköistä median käyttö kuului yhdeksi teemaksi vanhempien kanssa käytäviä keskusteluja, osassa asia otettiin esille tarvittaessa.</p> <p>Haastatelluissa herätti huolta se, miten runsas median käyttö, tietokonepelit tai yksin median kanssa toimiminen vaikuttavat lasten kasvuun. Huoli kohdistui muun muassa kielen kehitykseen, kykyyn keskittyä tai kykyyn luoda sosiaalisia suhteita. Yleinen näkemys oli, että alle 3-vuotiaan ei tarvitsisi olla ollenkaan tekemisissä sähköisen median kanssa.</p>	
Avainsanat	mediakasvatus, varhaiskasvatus, mediakulttuuri

Author(s) Title	Heidi Pulkkinen Little Children and Media – Kindergarten Worker`s Observations and Thoughts About Little Children Using Media
Number of Pages Date	44 pages + 1 appendices Spring 2012
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructors	Aini Ronkainen, Lector Anna-Riitta Mäkitalo, Lector
<p>The purpose of this study was to gather information about little children and media. Kindergarten workers were interviewed about their observations about children`s relationship with media and also about their thoughts of the matter. Five (5) kindergarten workers were interviewed to gain data. Interviews were carried out individually. The transcribed data material was analyzed by content analysis. The data shows that neither the interviewees nor their work units did officially practice media education. They regarded parents responsible for media education. The professional media education belonged to preschool and elementary school. The interviewees observed that children occasionally brought ideas or contents from media to their games and topics of speak. Some of those media contents were considered not suitable for children in the kindergarten. However, parents and interviewees rarely talked about media and children unless necessary. Excess media usage, computer games or handling media alone caused concern about child development, including language skills, ability to concentrate or ability to form relationships. Therefore the impression of interviewees was that children under 3 years old should not at all be in contact with electronic media.</p>	
Keywords	media education, early childhood education, media culture

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	MEDIAKULTTUURI	2
3	MEDIAKASVATUS	3
3.1	Mediakasvatukseen liittyviä lakeja	4
3.1.1	Kuvaohjelmanlaki	4
3.1.2	Ikäraajat	4
3.1.3	Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskus	5
4	LAPSET JA MEDIA	6
4.1	Alle 3-vuotias lapsi	6
4.2	3-6-vuotias lapsi	7
4.3	Median mahdollisia haittoja	8
5	VARHAISKASVATUS	11
5.1	Varhaiskasvatussuunnitelma	11
5.2	Kasvatuskumppanuus	12
5.3	Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa	13
5.3.1	Mediataidot	14
6	AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA	16
6.1	Mediamuffinssi	16
6.2	Mediabarometri 2010	17
6.3	”Mä oon nyt online”: lasten mediaympäristö muutoksessa	20
7	TUTKIMUSMENETELMÄT	22
7.1	Haastattelututkimus	23
7.2	Teemahaastattelu	23
8	SISÄLLÖN ANALYYSI	25
8.1	Aineistolähtöinen sisällön analyysi	25
8.2	Sisällön erittely	25
8.3	Teemoittelu	26

8.4	Koodaus	26
8.5	Luotettavuus	27
9	TULOKSET	29
9.1	Median käyttö yksikössä	29
9.2	Kasvatuskumppanuus ja mediakasvatus	30
9.2.1	Vanhempien tukeminen mediakasvatuksessa	30
9.3	Työntekijöiden huomioita lasten median käytöstä	32
9.3.1	Mediasisällöt	33
9.3.2	Lasten kehitys	34
9.4	Mediakasvatuksen tulevaisuus varhaiskasvatuksessa	35
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	37
11	POHDINTA	40
	Lähteet	42
	Liitteet	
	Liite 1. Teemahaastattelurunko	

1 JOHDANTO

Media ympäröi meitä kaikkia, ja sen piiriin kuuluvat perheen pienimmätkin jäsenet. Lapset ovat aktiivisia median käyttäjiä yhä varhaisemmassa iässä. Kaikki media ei kuitenkaan ole tarkoitettu tälle kohderyhmälle, ja siksi haluan tutustua tarkemmin mediakasvatukseen nimenomaan varhaiskasvatuksen näkökulmasta.

Opinnäytetyön tavoitteena on luoda uutta ajankohtaista tietoa lasten mediakulttuurista ja erityisesti siitä, millaisia median käyttäjiä alle kouluikäiset lapset ovat. Kohderyhmäksi valikoituivat päiväkotien työntekijät ja heidän havaintonsa. Tutkimusasetelma on kaksiosainen: millaisia havaintoja työntekijät ovat tehneet lasten median käytöstä ja millaisia ajatuksia lasten median käyttö työntekijöissä herättää.

Opinnäytetyön teoriaosuus käsittelee mediakulttuuria, mediakasvatusta, mediakasvatusta varhaiskasvatuksessa sekä lasten ja median suhdetta. Teoriataustan ja tutkimusaineiston rajaus koskee lähinnä alle kouluikäisiä, mutta rajasin sen ulkopuolelle esiopetuksen. Lisäksi esittelen kolme aiheeseen liittyvää projektia tai hanketta, joista kahdesta löytyy tutkimustietoa nimenomaan alle kouluikäisten mediankäytöstä. Opinnäytetyön loppuosassa raportoin teemahaastattelujen toteuttamista, aineiston analysointia sekä analysoinnin tuloksia.

2 MEDIAKULTTUURI

Mediakulttuuri ilmaisee tämän ajan koko kulttuuria, joka tulvii erilaisista median viesteistä. Aikaisemmin on käytetty ilmaisuja kuten massakulttuuri, joukkoviestinnän kulttuuriteollisuus tai populaarikulttuuri. Mediakulttuuri sijoittuu kaikkiin kulttuurin lajeihin, eikä sitä erotella muista kuten edellä mainittuja on aikanaan yritetty pitää erillään korkeakulttuurista tai esteettisestä taiteesta. (Kotilainen 1999: 40–41.) Mediakulttuuria kuvaa se, että mediaesitykset ja kommunikointi median välityksellä on keskiössä (Stakes 2008: 9). Mediakulttuuri on vahvasti kulutusperusteista: kaikkea on mahdollista kokea, nähdä ja ostaa, jos on ostovoimaa. Media toimii viihdyttäjänä sekä informaation ja aineiden jakajana, joiden avulla on mahdollista muodostaa maailmankuvaa ja identiteettiä. (Suoranta 2003: 9-10.)

Mediakulttuurin rajaaminen lapsen virallisen oppimisympäristön ulkopuolelle ei ole tarpeen tai edes mahdollista, sillä mediakulttuuri on yksi lapsen keskeisistä toiminta- ja oppimisympäristöistä. Lapset viihtyvät, ovat sosiaalisessa kanssakäymisessä ja oppivat mediakulttuurissa kuten muissakin ympäristöissä. Luomistaan riskeistä huolimatta media ja mediakulttuuri voidaan nähdä kasvatuksen voimavarana. (Stakes 2008: 6.)

Medialla tarkoitetaan erilaisia viestinnän välineitä ja sisältöjä. Välineitä ovat esimerkiksi radio, tietokone, televisio, matkapuhelin ja kirjat. Sisältöjä ovat muun muassa kuvat, mainokset, uutiset ja tekstiviestit. (Stakes 2008:9.) Medialla voidaan tarkoittaa myös eri käytänteitä, jotka ovat syntyneet välineiden välille (Niinistö - Ruhala - Henriksson - Pentikäinen 2006: 8).

Media on tänä päivänä keskeinen ja merkittävä osa lasten arkea. Mediasisällöt ja -välineet näkyvät lasten leikeissä, puheessa ja vuorovaikutuksessa. Lasten mediakulttuuri heijastuu kasvatuksen arkeen ja kasvatukselliseen vuorovaikutukseen. (Stakes 2008: 6.)

Media esittää asioita usein yksinkertaistetussa ja stereotypistetyssä muodossa. Mediasisällöt välittävät paitsi yhteiskunnassa vallitsevia arvoja, myös muokkaavat ihmisten asenteita ja näkemystä todellisuudesta. Tämä koskee myös lapsia, heidänkin käsitys todellisuudesta rakentuu osittain median kautta. Kasvattajilla on vastuu siitä, ettei lapsen arvo- ja todellisuuskäsitys tai maailmankuva rakennu pelkästään median kautta saatujen viestien pohjalle. (Mustonen 2006: 16.)

3 MEDIKASVATUS

Mediakasvatus määritellään eri tavalla lähteestä ja kohderyhmästä riippuen. Yksinkertaisesti ilmaistuna mediakasvatus on rajojen asettamista lapselle, erilaisten medialaitteiden kokeilun mahdollistamista sekä keskustelua mediasisällöistä ja muista mediaan liittyvistä ilmiöistä (Mustonen 2010: 22).

Mediakasvatuksen tavoitteena on mediataitojen harjoittelu ja kriittisen medialukutaidon kehittäminen. Käyttötaitojen lisäksi tämä tarkoittaa kykyä hyötyä ja nauttia mediasta ja sen luomista mahdollisuuksista. Mediakasvatuksella pyritään myös vaikuttamaan yksilön tapaan käyttää mediaa. (Stakes 2008: 7, 9.)

Mediataidoilla tarkoitetaan kykyä hankkia tietoa median avulla ja mediasta. Medialaitteiden hallinnan lisäksi tämä tarkoittaa kykyä viestiä ja ilmaista itseään näiden laitteiden avulla. Mediataitoihin kuuluu myös kyky lukea erilaisia mediatekstejä, eritellä ja tulkita erilaisia mediasisältöjä ja arvioida ja analysoida niiden kautta saamaa tietoa. Taitoihin kuuluu lisäksi mediasisältöjen valikoiminen omia tarpeita vastaavasti sekä omien tunteiden, tarpeiden ja mediasuhteiden hallinta. (Stakes 2008: 9, 17.)

Medialukutaito on mediakasvatuksen keskeisiä tavoitteita. Kriittisellä medialukutaidolla tarkoitetaan kykyä analysoida, tulkita, luoda, ilmaista, osallistua, kyseenalaistaa ja käyttää mediaa niin, että valikoi omaa ja yhteisiä tarpeita vastaavia mediamuotoja. Kriittinen medialukutaito on mediakasvatuksen keskeisiä tavoitteita, ja sen oppiminen on elinikäinen prosessi. (Stakes 2008: 9, 17.)

Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa (2008) -julkaisussa mediakasvatus jaetaan neljään eri osa-alueeseen: taidekasvatukseen, teknologiakasvatukseen, yhteiskunta- ja kulttuurikriittiseen näkökulmaan sekä suojelulliseen näkökulmaan. Taidekasvatuksellisessa osa-alueessa keskitytään media sisältöihin ja niiden tuottamiseen itse. Teknologiakasvatuksellisessa osa-alueessa hyödynnetään tietotekniikka kasvatustyössä. Tämä tarkoittaa sekä itse välineiden käyttöä että niiden käytön opettelua. Yhteiskunta- ja kulttuurikriittisessä näkökulmassa keskitytään median taustojen ja rakenteiden sekä sisältöjen analysointiin ja vaikuttavuuteen. Suojelullisessa näkökulmassa suojellaan lapsia median haitallisilta vaikutuksilta. (Stakes 2008: 7.)

3.1 Mediakasvatukseen liittyviä lakeja

Vuoden 2012 alussa astuu voimaan kaksi mediakasvatuksessa huomion arvoista uutta lakia: Laki Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskuksesta sekä Kuvaohjelmalaki. Niiden voimaan tuleminen vaikuttaa ikärajiin ja niiden merkitsemiseen sekä luo uuden valtakunnallisen toimijan mediakasvatuksen saralle. Mediakasvattajan tulisi olla tietoinen ainakin muuttuneista ikärajamerkinnöistä.

3.1.1 Kuvaohjelmalaki

Kuvaohjelmalain tarkoitus on säätää kuvaohjelmien tarjoamiseen liittyviä rajoituksia (Kuvaohjelmalaki 710/2011 § 1). Lain tarkoitus on suojella lapsia pelien ja ohjelmien mahdollisilta haitallisilta vaikutuksilta (Ikärajat ja sisällöt 2012).

Kuvaohjelmilla tarkoitetaan elokuvia, televisio-ohjelmia, pelejä tai muuta teknisin keinoin katseltavaa sisältöä, jossa on liikkuvaa kuvaa. Kuvaohjelmat luokitellaan, eli arvioidaan, sen mukaan, voiko ohjelma vaikuttaa haitallisesti tiettyä ikää nuoremman lapsen kehitykseen. (Kuvaohjelmalaki 710/2011 § 3.) Kaikkia kuvaohjelmia ei kuitenkaan arvioida, eivätkä ne näin ollen saa ikäraja- tai sisältö merkintää. Tällaisia ohjelmia ovat opetus-, sivistys-, kulttuuri-, musiikki-, urheilu-, visailu-, harrastus-, keskustelu-, ajan-kohtais- ja uutisohjelmat. (Ikärajat ja sisällöt 2012.)

3.1.2 Ikärajat

Sisältö- ja ikärajamerkintöjä käytetään tallenteissa, Suomessa lähetettävissä televisio-ohjelmissa, elokuvateattereissa ja Internetissä. Merkinnät laitetaan elokuviin, televisio-ohjelmiin, ja digitaalisiin peleihin. Ikärajan lisäksi merkittävä sisältösymboli kuvaa sitä, miksi ikäraja on asetettu. Ikärajat eivät ole suosituksia, vaan kertovat haitallisuudesta. Ikärajan puuttuminen tai kaiken ikäisille sallittu merkintä ei tarkoita että ohjelma olisi tarkoitettu lapsille. (Ikärajat ja sisällöt 2012.) Sisältösymboleja merkitään kaksi tärkeintä, mutta niitä voi olla useampi. Tarkemmat tiedot voi tarkistaa ikarajat.fi Internetsivulta. Symboleilla kuvataan väkivaltaa, seksiä, ahdistavuutta tai päihteiden käyttöä. Ikärajamerkinnät ovat S, eli sallittu kaiken ikäisille, 7, 12, 16 ja 18. (Tietoa ikärajoista 2012.)

Julkisissa esityksissä on mahdollista joustaa ikärajoista kolmella vuodella, jos lapsi on aikuisen seurassa. Tämä ei kuitenkaan koske 18 merkittyjä, eli vain aikuisille tarkoitett-

tuja ohjelmia. (Ikäraajat ja sisällöt 2012.) Ikärajamerkittyjä tuotteita ei saa luovuttaa merkintää nuoremmille (Tietoa ikärajoista 2012).

Kuvaohjelmissa, etenkin digitaalisissa peleissä, saatetaan käyttää myös PEGI-luokitusjärjestelmää. Kyseessä on laajasti Euroopassa käytetty sisällön haitallisuudesta kertova merkintätapa. Merkintätapa muistuttaa pitkälti kotimaista sisältämällä ikärajamerkinnän ja sisältösymboleja. Ikärajamerkinnät ovat 3, 7, 12, 16 ja 18. Symboleilla ilmaistaan kiroilua, syrjintää, päihteiden käyttöä, kauhua, uhkapelejä, seksuaalista materiaalia, väkivaltaa sekä mahdollisuutta pelata peliä Internetissä. (PEGI n.d.)

3.1.3 Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskus

Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskus (MEKU) on perustettu kuvaohjelmien tarjoamisen valvontaa sekä kansallisen mediakasvatuksen koordinoitua ja edistämistä varten. MEKU toimii opetus- ja kulttuuriministeriön alaisena. (Laki mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskuksesta 711/2011 § 1.) Lain toisessa artiklassa määritellään Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskuksen tehtävät seuraavanlaisesti:

- 1)edistää mediakasvatusta, lasten mediataitoja ja lapsille turvallisen mediaympäristön kehittämistä yhteistyössä muiden viranomaisten ja toimialan yhteisöjen kanssa;
- 2)toimia asiantuntijana lasten mediaympäristön kehityksessä ja edistää toimialaan liittyvää tutkimusta sekä seurata alan kansainvälistä kehitystä;
- 3)tiedottaa lapsia ja mediaa koskevista asioista;
- 4)vastata kuvaohjelmaluokittelijoiden koulutuksesta ja kertauskoulutuksesta;
- 5)hoitaa ne muut tehtävät, jotka sille laissa tai valtioneuvoston asetuksessa erikseen säädetään tai jotka opetus- ja kulttuuriministeriö sille antaa.

(Laki mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskuksesta 711/2011 § 2).

Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskus korvaa Valtion elokuvatarkastamon, ja samalla kumoutuu Valtion elokuvatarkastamosta annettu laki 776/2000 (Laki mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskuksesta 711/2011 § 9). MEKU tai sen kouluttamat kuvaohjelmaluokittelijat arvioivat ohjelmien haitallisuutta ja valvovat ikärajojen noudattamista (Tietoa ikärajoista 2012).

4 LAPSET JA MEDIA

Lapset ovat yksilöitä, ja tämä koskee myös heidän mediakokemuksiaan. Voidaan kuitenkin tehdä joitakin oletuksia lapsen kehitysvaiheeseen nähden siitä, millainen media heihin vetoaa ja kuinka he käsittelevät saamiaan mediaviestejä. Tämän perusteella kasvattaja voi tehdä johtopäätöksiä siitä, millainen median käyttö tai millaiset media sisällöt sopivat tietyn ikäiselle lapselle. (Mustonen 2006: 16.)

Media voi olla sisältää sosiaalisia ulottuvuuksia kaikenikäisille lapsille, ja toimia sosiaalisen toiminnan resurssina. Vuorovaikutus voi tapahtua tilanteessa jossa käytetään mediaa, esimerkiksi yhdessä pelaamisena tai ohjelman katselemisena. Vuorovaikutusta tapahtuu myös käyttötilanteen ulkopuolella, kuten mediasisältöjen ideoimissa leikeissä tai keskusteluissa, jotka liittyvät median käyttöön, juonen käänteisiin tai aihepiireihin. (Noppiari – Uusitalo – Kupiainen – Luostarinen 2008: 57.)

4.1 Alle 3-vuotias lapsi

Pieni lapsi oppii mallioppimisen kautta, ja median kautta tulevat hahmot toimivat mallina siinä missä oikeat ihmiset. Media voi opettaa tunteiden ja toiminnan hallintaa, mutta se voi myös opettaa impulsiivisuutta ja antaa vahingollisia malleja. Mallioppimisen vuoksi pienen lapsen kanssa on tärkeää olla valikoiva median käytössä ja suojella aikuisille tarkoitettulta medialta. Videot, elokuvat, tv-ohjelmat tai tietokoneet eivät tarjoa oleellisia virikkeitä lapsen kehitykselle. Jos mahdollista, tällaiset mediasisällöt voi sulkea kokonaan pois alle 3-vuotiaan elämästä. (Mustonen 2006: 16–17.)

Eri mediaa valitessa kannattaa pitää mielessä, että alle kolmivuotiaan ymmärryskyky on konkreettinen. Hänen voi olla vaikea erottaa faktaa ja fiktiota toisistaan, ja esimerkiksi sitä, että televisiossa näkyvä asia ei tapahdu oikeasti. Tarinan juoni voi jäädä hahmottamatta, ja siitä jää mieleen erillisiä tapahtumia ja tilanteita. Tämän ikäisellä keskittymiskyky on vielä lyhyt, ja näin ollen hänen ei voida odottaa istuvan pitkiä aikoja paikoillaan. (Mustonen 2006: 16–17.) Alle kolmivuotias ei kykene vastaanottamaan pirstaleista ja hektistä kuvamateriaalia, ja havainnointi vie pitkän aikaa, koska katse kiinnittyy kuvan keskelle ja reunat saattavat jäädä huomiotta. Siksi selkeys, rauhallisuus, kirkkaat värit ja yksinkertaisemmat elementit toimivat paremmin. (Lehtipuu 2006: 147.)

Alle 3-vuotiasta yleensä kiehtoo omaan elämään liittyvät teemat sekä toiset lapset, eläimet ja fantasiahahmot. Hänelle sopii erilaiset kielelliset leikkittelyt, kuten lorut sekä musiikki, kuvakirjat, piirrosfilmit ja lasten ohjelmat. (Mustonen 2006: 17.)

Sadut ja mediatarinat voivat tukea lapsen empatian kehitystä erilaisten samaistumiskohteiden kautta. Lapsi saattaa samaistua voimakkaasti tarinan hahmoon ja myötäelää tämän tunteita. Tällaiset erilaiset tunne-elämykset ovat tärkeitä, koska ne kehittävät tunteiden hallintaa. (Mustonen 2006: 16.)

Etenkin alle 3-vuotiasta lasta tulisi suojella liian ahdistavilta tai voimakkailta tunteilta. Erilaiset kuvalliset tarinat yhdistettyinä voimakkaisiin tehosteisiin ja ääniin näyttävät kaikille samalta, ja voivat aiheuttaa lapsessa voimakkaita tunteita. Kerrottua tarinaa kuunnellessaan lapsi voi kuvittaa sen itse niin jännittäväksi kuin itse uskaltaa ja näin säädellä tunnekokemusta mielikuvituksensa avulla. (Mustonen 2006: 16.)

4.2 3-6-vuotias lapsi

3-6-vuotiaat, eli leikki-ikäiset, tempautuvat usein mediatarinoiden mielikuvitusmaailmaan ja ammentavat sieltä ideoita leikkeihinsä. Joskus samaistuminen hahmoon saattaa olla hyvin voimakasta niin, että lapsi kokee olevansa itse kyseinen hahmo. Hahmojen tai mielikuvitusolentojen kautta lapsi voi käydä läpi kokemuksiaan. (Mustonen 2006: 18.)

Leikki-ikäiselle maailma on usein kovin musta-valkoinen, mikä näkyy siinä että maailma ja olennot siinä jakautuvat usein hyviin ja pahoihin. Media ruokkii tätä, samoin kuin stereotyyppisiä sukupuolikäsityksiä erilaisin hahmoin, kuten prinsessojen, ritarien ja sankareiden kautta. Leikki-ikäistä kiehtovat vahvat sankarit ja tarinat, joissa lapset pärjäävät ilman vanhempiakin. Moni lapsi kokee halua olla riippumaton ja itsenäinen, mutta samalla käy läpi eroahdistusta ja riippuvuutta aikuiseen. Erilaiset eksymis- ja hylkäämistarinat koskettavat usein erityisesti leikki-ikäisiä. (Mustonen 2006: 18.)

Leikki-ikäisen kyky erottaa faktaa ja fiktiota kehittyy, ja lisääntynyt käsitys syy-seuraussuhteista lisää oppimista ja auttaa lasta ymmärtämään erilaisia juonikokonaisuuksia. Lapsi osaa esimerkiksi jo kertoa pääpiirteitä näkemästään elokuvasta, ja pystyy sepittämään omia tarinoita. (Mustonen 2006: 18.) Vähitellen lapsi ymmärtää, että tietyt ohjelmat televisiossa ovat satua, ja uutiset ovat totta (Stakes 2008: 13).

Kohtuullinen jännityksen tai pelästymisen kokeminen auttaa tunteiden kehitystä,

kunhan kokemus on suhteutettu lapsen kehitykseen ja kokemusta voi käsitellä aikuisen kanssa. Leikki-ikäistä pelottavat perinteisten mörköjen ja onnettomuuksien lisäksi sellaiset asiat, joita he eivät ymmärrä tai jonka he kokevat oudoksi. (Mustonen 2006: 18.) Havaitun ja kuullun lisäksi pelkoa herättää lapsen oman mielikuvituksen tuotteet ja ymmärrys mediasisällöistä (Stakes 2008: 13). Aikuinen voi loiventaa pelkoa selittämällä lapselle mistä on kyse, esimerkiksi kertomalla että se ei ole totta, tai että sellaista tapahtuu jossain muualla kuin lapsen omassa elämässä (Mustonen 2006: 18).

Leikki-ikäisen kanssa kannattaa huomioida yksilölliset kiinnostuksen kohteet. Jos lapsi haluaa kuulla uudelleen lempisatuaan tai osoittaa mielenkiintoa tietokonetta kohtaan, kannattaa sitä tukea. Kriittisyyttä voi harjoitella jo nyt, ja miettiä esimerkiksi onko mainoksissa nähty asia totta, ja sujuuko leikki ilman mainoksessa nähtyä lelua. (Mustonen 2006: 19.)

Vastaavalla tavalla leikki-ikäistä tulee suojella aikuisten sisällöiltä tai huolilta, joita lapsi ei vielä pysty käsittelemään. Lasta ei kuitenkaan aina voi suojella huonoilta uutisilta, ja näissä tilanteissa yhdessä asian käsittely puhumalla on tärkeää. Selkeiden sääntöjen luominen ja niistä kiinni pitäminen on tärkeää, sillä ne auttavat maailman ja oman itsen hallinnassa. (Mustonen 2006: 18–19.)

4.3 Median mahdollisia haittoja

Englantilaiset tutkijat Teresa Orange ja Louise O`Flynn ovat listanneet viisi erilaista mittaria, joilla voi arvioida median kielteisiä vaikutuksia lapseen. Tärkeitä signaaleja ovat muutokset käytöksessä, fyysisessä hyvinvoinnissa tai maailmankuvassa, oppimishäiriöt sekä ongelmat ihmissuhteissa. (Lehtipuu 2006: 65.)

Erilaisia käytöksen muutoksia ovat aggressiivisuus, apatia tai alakulo sekä ennen aikainen aikuistuminen. Väkivaltainen mediasisältö saattaa aiheuttaa lapselle lyhytaikaisia vaikutuksia lapsen käyttäytymiseen, ajatteluun ja tunteisiin. Lapsi saattaa raivota, turhautua tai olla huonotuulinen median käytön jälkeen tai leikit saattavat olla aggressiivisempia. Väkivallan lisäksi seksuaalinen sisältö voi tuoda lapsen elämään sellaisia kiinnostuksen kohteita, jotka kuuluisivat aikuisten maailmaan. Jos lapsi viettää liikaa aikaa median parissa, saattaa hänellä olla vaikeuksia leikkiä oma-aloitteisesti tai luovasti, ja hän tarvitsee viihtyäkseen aikuisen ohjausta. (Lehtipuu 2006: 66.)

Runsas median käyttö saattaa aiheuttaa lapsissa fyysisiä oireita, kuten selkä- ja

niskasärkyä ja huonoa ryhtiä. Jos medialla korvataan liikkumista, seurauksena voi olla myös ongelmia painon tai fyysisen kunnon kanssa. Passiivinen oleminen median parissa voi vaikuttaa negatiivisesti kehitykseen esimerkiksi koordinaation kanssa. (Lehtipuu 2006: 66–67.)

Oppimishäiriöt, kuten keskittymiskyvyn puute, viivästynyt puheen tai lukutaidon kehitys ja inihäiriöt voivat vaivata, jos inhimillinen vuorovaikutus ja keskustelu ihmisten kanssa on liian vähäistä. Vastaavalla tavalla sosiaaliset taidot voivat heiketä. (Lehtipuu 2006: 68–69.)

Maailmankuvan muutoksella tarkoitetaan sitä, että lapselle ei riitä tavallinen arki, vaan viihtyäkseen hän tarvitsee jatkuvasti virikkeitä ja ärsykeitä. Lapsi voi oireilla myös turtumalla väkivaltaan tai päin vastoin osoittamalla huolestuneisuutta tai pelkoa maailman tapahtumista kuten luonnon katastrofeista. (Lehtipuu 2006: 70.)

Riitta Martsolan ja Minna Mäkelä-Rönholmin (2006) teoksessa *Lapsilta kielletty: kuinka suojella lasta mediatraumat* nimetään edellisten lisäksi pari muuta median mahdollista negatiivista vaikutusta. Tällaisia ovat jäljittely, moraalin ja häpeän kehityksen ongelmat sekä riippuvuus.

Jäljittely voi olla suoraan mallin ottamista ihailemastaan mediamuodosta, mutta se voi tarkoittaa myös sitä, että vahingollisia malleja aletaan pitää normaaleina ja hyväksyttävänä. Jäljittely on erityisen vaarallista silloin, kun se kohdistuu väkivaltaan, vaarallisiin tai toisia loukkaaviin toimintamalleihin. (Martsola – Mäkelä-Rönholm 2006: 60–61.)

Aikuisille tai nuorille tarkoitettut ohjelmasisällöt ja niiden viestit voivat näyttää lapsen silmissä aivan toisenlaiselta. Pahimmillaan ne voivat tunkeutua lapsen moraalikäsitelmiin ja kehittää häpeän tunnetta. Seksuaalinen sisältö ja tilanteet, joissa pyritään nolaamaan toista, ovat lapselle hämmentäviä ja voivat aiheuttaa ahdistusta. Lapsi ei välttämättä hahmota, onko tilanne tai toista nolaava, ilkeä hahmo, aito eikä koe sisältöä leikkimieliseksi tai viihdyttäväksi. Toisaalta media antaa myös sellaista viestiä, että saa olla röyhkeä ja häpeilemätön, ja huonolla käytöksellä voi ylpeillä. (Martsola - Mäkelä-Rönholm 2006: 65–68.)

Jos mediasta erossa oleminen aiheuttaa lapsessa ärtymystä ja levottomuutta, on kyseessä selvä merkki riippuvuudesta. Muita merkkejä ovat muun muassa pelien tai

ohjelman pakkomielteinen ajattelu, ajantajun menettäminen mediaa käyttäessä, väsymys ja unirytmien häiriintyminen sekä ärtyminen kun median käyttöä rajoitetaan. (Martsola - Mäkelä-Rönholm 2006: 68–69.)

5 VARHAISKASVATUS

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisema Valtioneuvoston periaatepäätös Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista määrittää keskeisiä periaatteita ja kehittämisen suuntaviivoja yhteiskunnan järjestämälle ja valvomalle varhaiskasvatukselle. Periaatepäätöksessä varhaiskasvatus nimetään lapsen eri elämäntilanteissa tapahtuvaksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi. Tämän vuorovaikutuksen tavoitteena on edistää lapsen tervettä kasvua, kehitystä ja oppimista. Ensisijainen kasvatusoikeus ja – vastuu kuuluu lasten vanhemmille, ja yhteiskunnan tarjoamien varhaiskasvatuksen palvelujen tarkoitus on tukea kotikasvatusta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002.)

Yhteiskunnan järjestämä ja valvoma varhaiskasvatus on kokonaisuus, joka muodostuu hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta. Varhaiskasvatusta järjestetään varhaiskasvatuspalveluissa, joiden piiriin keskeisimpinä kuuluvat päiväkodit, perhepäivähoito sekä avoin toiminta. Myös esiopetus on osa varhaiskasvatusta. Palvelujen tuottajina ovat kunnat, yksityiset palveluntuottajat sekä kolmas sektori. (Reunamo 2007: 101.)

Valtioneuvoston periaatepäätöksen lisäksi varhaiskasvatustyötä ohjaa lastenpäivähoitoa ja esiopetusta koskevat lait ja asetukset, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä kunnalliset varhaiskasvatuksen linjaukset ja strategiat (Stakes 2005: 8-9).

5.1 Varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatussuunnitelma (Vasu) pohjaa Valtioneuvoston periaatepäätökseen Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Sen tavoitteena on koko maan varhaiskasvatuksen toiminnan yhdenvertaistaminen, sisällön ohjaamisen kehittäminen sekä varhaiskasvatuksen laadun kehittäminen. Lisäksi tavoitellaan henkilöstön ammatillisen tietouden, vanhempien osallisuuden sekä moniammatillisen yhteistyön lisäämistä. (Stakes 2005: 7.)

Varhaiskasvatussuunnitelma toimii valtakunnallisena varhaiskasvatuksen ohjauksen välineenä. Kullakin kunnalla on mahdollisuus tarkentaa omaa kuntakohtaista Vasu:aan vastaamaan oman kuntansa asukkaiden ja erityistarpeiden mukaisesti. (Stakes 2005: 7.)

Valtakunnallisen ja kuntakohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi yksikkökohtaisessa Vasu:ssa kuvataan yksityiskohtaisemmin yksikön varhaiskasvatuksen lähtökohtia

ja sitä, kuinka niitä toteutetaan arjen kasvatuskäytännöissä. Siihen kuvataan myös yksikön ja alueen mahdolliset erityispiirteet tai painotukset ja eri palvelumuotojen tarkennetut tavoitteet. Vanhempien kanssa luodaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tämän omassa yksikössään. Sen tarkoituksena on ohjata lapsikohtaista varhaiskasvatusta. (Stakes 2005: 8.)

Valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan on nimetty erilaisia sisällöllisiä orientaatioita. Näissä orientaatioissa huomioidaan se, että lapset oppivat erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Eri orientaatioilla pyritään siihen, että saavutettaisiin kehityksellinen tasapaino niin, että lapselle syntyy monipuolinen, eheä ja kokonaisvaltainen kuva ympäröivästä maailmasta. Orientaatiot eivät ole oppiaineita eikä niiden ole tarkoitus asettaa suoriutumismuutoksia lapsille. Ne luovat varhaiskasvatuksen henkilöstöön kuuluville kehyksen siitä, millaisia kokemuksia, tilanteita ja ympäristöjä he voivat tarjota lapsille oppimista ja toimimista varten. (Stakes 2005: 26–27.)

Orientaatioiden käyttäminen on tilanne- ja ympäristösidonnaista. Orientaatioita valitessa, käyttäessä ja muokatessa tulee huomioida lasten ikä- ja kehitysvaiheet, lapsiryhmä ja toimintaympäristö. Ratkaisevaa on myös huomioida lapsiryhmänsä lasten kiinnostuksen kohteet ja tarpeet. Onnistuessaan valinnat liittyvät orientaatiot lapsen omaan lähiympäristöön, arkeen ja konkreettisiin kokemuksiin niin, että lapsi kykenee itse tekemään havaintoja ja muodostamaan omia käsityksiä. (Stakes 2005: 27.)

Varhaiskasvatussuunnitelmassa tai siinä nimetyissä orientaatioissa ei mainita erikseen media- tai viestintäkasvatusta. Niiden sisällöt tulevat mukaan vasta esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmissa (Opetushallinto 2004: 17; Opetushallinto 2010: 39). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan kuitenkin, että kasvattajien olisi aiheellista seurata lasten populaarikulttuuria, johon nykypäivänä media kuuluu oleellisena osana (Stakes 2005: 21).

5.2 Kasvatuskumppanuus

Varhaiskasvatussuunnitelmassa vanhempien ja henkilöstön välistä kasvatusyhteistyötä kutsutaan kasvatuskumppanuudeksi. Kasvatuskumppanuus on vanhempien ja henkilöstön tasavertaista vuorovaikutusta, jossa kumpikin taho tietoisesti sitoutuu lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseen. Ensisijainen kasvatusvastuu on vanhemmilla. (Kaskela-Kekkonen 2006: 17.)

Kasvatuskumppanuuden perusarvoja ovat kunnioitus, luottamus ja dialogisuus. Kasvatuskumppanuus antaa vanhemmille mahdollisuuden tuoda esiin ja jakaa omaa tietämystään lapsestaan sekä vaikuttaa lapsille ja perheille suunnattujen palvelujen kehittämiseen. Sen tavoitteena on parantaa lapselle läheisten aikuisten kykyä kuulla lasta, ja edistää lapsen ääntä arvostavaa palvelukulttuuria. (THL 2012.)

Varhaiskasvatuksen kasvatuskumppanuus toteutuu lapsen ja perheen päivähoitoon tutustumisessa ja sopeutumisessa sekä pääasiallisesti päivittäisten kohtaamisten ja kasvatustilanteiden kautta. Jokaisen perheen kanssa käydään perinteisesti ainakin yksi kasvatustilanne vuodessa, tarpeen mukaan enemmän. Päivittäisen kasvatustyön ohella yksi kasvatuskumppanuuden tavoitteista on tunnistaa lapsen erityisen tuen tarve mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja etsiä lapsen tueksi sopivat toimintatavat yhdessä vanhempien kanssa. (Kaskela-Kekkonen 2006: 18, 41–45.)

5.3 Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa

Sopiva aika aloittaa mediakasvatus on, kun lapsi alkaa käyttää medialaitteita. Tällaiseksi lasketaan esimerkiksi television katsominen. Tärkein mediakasvatuksen muoto ihan pienillä lapsilla on rajojen asettaminen, sillä etenkin alle kouluikäiset tarvitsevat aikuisen opastusta ja puuttumista. Selkeät rajat pienestä asti auttavat lasta sisäistämään rajat ja kohtuuden osaksi mediankäyttöä. (Mustonen 2002: 22.) Sopiva määrä mediaa valitaan lapsen iän, kehitystason ja temperamentin mukaan (Lehtipuu 2006: 60). On kuitenkin tärkeää huomata, että lapsen vapaaseen leikkiin varattu aika ei saisi vähentyä median viihdekäytön takia (Stakes 2008: 13).

Pääosa lasten median käytöstä tapahtuu kotiloissa. Siksi pienten lasten mediakasvatus toteutetaan kodin ja päiväkodin yhteistyössä yhteistä arvopohjaa työstäen. Kodin mediakäytännöt ja median säätely on hyvä kertoa päivähoitopaikalle. Vanhempain illat ja keskustelut vanhempien kanssa ovat hyviä tilanteita tietojen vaihtoon ja mediakasvatuksellisen tietämyksen lisäämiseen. Päivähoitopaikassa kunnioitetaan lasten omaa mediakulttuuria, ja mediakasvatuksen arvopohjaa ja pelisääntöjä luodaan yhteistyössä. (Stakes 2008: 17.)

Varhaiskasvatuksessa toteutettavassa mediakasvatuksessa pyritään huomioimaan lapsen ikä ja kehitysvaihe. Lapsi on aktiivinen toimija, mitä pyritään tukemaan elämyksellisillä, kokemuksellisilla ja leikkillisillä menetelmillä. (Stakes 2008: 10.) Mediakasvatus olisi hyvä sitoa päivittäiseen toimintaan sen sijaan että se olisi irrallinen

kokonaisuus. Sen voi sitoa kulloinkin käsiteltävissä olevaan teemaan. (Niinistö ym. 2006: 9-10.)

5.3.1 Mediataidot

Turvallisten mediasisältöjen avulla mediakasvatuksen päämääränä on kehittää lapsen ymmärrystä mediakulttuurista ja vahvistaa lapsen mediataitoja. Mediataitojen vahvistamisella pyritään siihen, että lapsesta kehittyy yksilö, joka osaa hyödyntää mediaa tiedollisiin, taidollisiin ja sosiaalisiin tarpeisiin. Mediakasvatuksessa pyritään myös siihen, että lapsi osaa toimia vastuullisesti median parissa. (Stakes 2008: 11.)

Varhaiskasvatuksessa mediataitojen opettelu tapahtuu vähitellen harjoittelemalla. Keskeisiä osa-alueita ovat turva-, tunne-, sosiaaliset ja median vastaanottamisen, tuottamisen ja kommunikoinnin taidot. Taidossa edetään perusasioiden ja funktionaalisten taitojen kautta kohti kriittistä taitoa. Nämä taidot eivät kuitenkaan ole erillisiä, vaan ne liittyvät toisiinsa. (Stakes 2008: 17, 19.)

Turvataidoilla pyritään suojelemaan lasta median haitallisilta vaikutuksilta. Turvataitoihin liittyy joukko käytäntöjä ja sääntöjä, joilla varmistetaan ettei lapsi käytä yksin mediaa, hänellä on mahdollisuus jakaa mediakokemuksiaan aikuiselle ja että hän tuntee ikäraajat. (Stakes 2008: 17.)

Yhteistyön ja ilmaisun taidot, sosiaaliset taidot ja tunnetaidot ovat tärkeitä, jotta lapsi voisi hyvin median parissa. Mediakasvatuksessa lapselle tarjotaan mahdollisuus esiintyä ja eläytyä ja harjoitella omien tunteiden ilmaisemista. Tunnetaidoilla pyritään tunnistamaan median aiheuttamia tunteita ja hallitsemaan niitä. Oman mediasuhteen ja –käyttäytymisen arvioiminen ja säätely sekä omien mediatarpeiden tunnistaminen ovat osa tunnetaitoja. (Stakes 2008: 18.)

Koska media on myös sosiaalista toimintaa, sosiaalisten taitojen hallinta on yhtä lailla tärkeää. Mediaa käytetään usein yhdessä ja sieltä saadaan leikkeihin ideoita. Median tuottaminenkin voi olla yhteistä toimintaa. Sosiaalisia taitoja harjoitellaan yhteisissä mediaesityksissä sekä keskustelemalla, tekemällä tulkintoja ja arviointia. Tavoitteena on, että lapsi oppii ilmaisemaan itseään ja mielipiteitään sekä kunnioittamaan toisten tapaa ajatella. (Stakes 2008: 18–19.)

Vastaanottamisen taidoilla pyritään siihen, että lapsi kehittyy kriittisesti pohtimaan, tulkitsemaan ja analysoimaan mediakokemuksia ja muodostaa niistä omia mielipiteitä.

Samalla hänelle kehittyy käsitys itsestä median käyttäjänä. Tuottamisen taidoissa lapselle muodostuu käsitys median toimintatavoista ja rakenteista, ja oppii käyttämään niitä itse sekä luomaan omaa mediakulttuuria. (Stakes 2008: 19.)

6 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

Median käyttö ja sen vaikutukset lapsiin on ollut keskustelun aiheena jo useamman vuoden ajan. Esimerkiksi kouluampumiset, lasten tekemät rikokset, Internetissä lisääntyvä seksuaalinen hyväksikäyttö tai kiusaaminen, nostavat aihetta yhä uudelleen ihmisten tietoisuuteen. Tutkimukset ja aineistot koskevat kuitenkin useimmiten kouluikäisiä tai nuoria, eikä suoraa yhtäläisyyttä esimerkiksi median ja lasten tekemien väkivaltatekojen välille ole todennettu.

Alle kouluikäiset lapset ovat harvemmin kohderyhmänä näissä tutkimuksissa. Samoin varhaiskasvatuksen näkökulma on jäänyt vähälle huomiolle. 2000-luvun edetessä varhaiskasvatus ja sen asiakkaat on huomioitu mediakasvatuksen saralla paremmin. Ohessa esittelen yhden tutkimuksen ja yhden hankkeen, joissa tämä kohderyhmä on erityisesti huomioitu.

6.1 Mediamuffinssi

Opetusministeriö käynnisti vuonna 2006 Mediamuffinssi nimisen hankkeen, jonka tarkoitus oli kehittää mediakasvatusta sekä mediakasvatukseen tarkoitettuja oppimateriaaleja alle 8-vuotiaille ja heidän kasvattajilleen. Hankkeen tavoitteena oli parantaa vanhempien ja ammattikasvattajien mediakasvatus- ja medialukutaitoja sekä tuottaa mediakasvatukseen työtapoja ja toiminnallista materiaalia. Hankkeen erityistavoite oli vakiinnuttaa mediakasvatusta osana lasten kasvatusta. (Keränen – Ojala 2007: 3.)

Mediamuffinssi -hankkeen toimijoina olivat Kerhokeskus – koulutyön tuki, Mediakasvatuskeskus Metka ja Koulukinokeskus. Lisäksi mukana oli mediakasvatuksen, kasvatuksen ja opetuksen organisaatioita ja viranomaisia sekä psykologeja. (Keränen – Ojala 2007: 3.)

Hankkeen aikana toimijat suunnittelivat ja loivat erilaista materiaalia ja koulutuksia mediakasvatuksen saralla. Suunnittelussa huomioitiin kohderyhmän, eli pienten lasten, kasvatukseen ja oppimiseen liittyvät erityispiirteet ja haasteet, ja siksi menetelmissä käytettiin leikkiä, tutkimista, liikkumista, taiteellista kokeilemistä ja ilmaisemista. (Keränen – Ojala 2007: 3.)

Hanke toimi vuosina 2006–2007. Sinä aikana järjestettiin lähes 100 koulutustilaisuutta ja hankkeen puitteissa luotuja materiaalipaketteja tai osia niistä jaettiin tuhansia koh-

de- ja sidosryhmiin kuuluville kasvatuksen, koulutuksen, nuoriso- ja kulttuuritoimen alalla. Mediakasvatuksen materiaaleista luotiin useita julkaisuja, jotka tarjosivat tietoa mediakasvatuksesta varhaiskasvatuksessa sekä kasasivat yhteen mediakasvatukseen soveltuvia menetelmiä. (Keränen – Ojala 2007: 3-4.) Hankkeen Internet-sivut eivät ole enää saatavilla, mutta osa materiaalista on saatavilla eri toimijoiden Internet-sivuilla. Lisäksi painettuja oppaita sekä dvd-materiaalia on mahdollista lainata kirjastoista.

Mediamuffinssi hankkeeseen liittyen on lisäksi tehty kaksi tutkimusta, joista toinen arvioi hankkeen pilotointia ja tuotettua materiaalia, ja toinen arvioi oppimateriaalin käyttöä ja toimivuutta sekä päiväkotihenkilöstön asenteita mediakasvatusta kohtaan (Keränen – Ojala 2007: 4).

6.2 Mediabarometri 2010

Mediakasvatusseura ry korjasi alle kouluikäisten ja etenkin alle 4-vuotiaiden median käytön tietovajetta Lasten mediabarometri 2010 -hankkeen avulla. Hanke toteutettiin yhteistyössä Mannerheimin Lastensuojeluliiton, neljän eri yliopiston sekä Valtion elokuvatarkastamon asiantuntijoiden kanssa. Hanke pyrki saamaan kuvan 0-8-vuotiaiden lasten median käytöstä kansallisella tasolla sekä kehittämään metodeja säännöllisen seurannan mahdollistamiseksi tulevaisuudessa. Aineistoa kerättiin vanhemmille suunnatulla kyselylomakkeella, vauvojen ja pienten lasten mediaympäristöjä havainnoimalla sekä haastatteleamalla lapsia eri ympäristöissä. (Kotilainen 2011: 8.)

Vanhemmille suunnattuihin kyselylomakkeisiin vastasi 743 eri perhettä. Tutkimusaineistoa kerätessä perheiden lapsien ikäjakauma vaihteli alle 2 kuukauden ja hieman alle 9 vuoden välillä. Vastaukset käsiteltiin neljässä eri ikäluokassa: 0-2-vuotiaat, 3-4-vuotiaat, 5-6-vuotiaat sekä 7-8-vuotiaat. Lapsista pieni enemmistö, 52,8 prosenttia, oli poikia. Kysely käsitteli medialaitteiden saatavuutta kotona, yleisempien medioiden käyttöä sekä vanhempien mielipiteitä lapsille suunnatuista mediasisällöistä sekä lasten median käytöstä. (Suoninen 2011: 15.)

Lapsia haastateltiin neljässä päiväkodissa, yhdessä perhepäivähoitopaikassa sekä yhdessä koulussa. Lisäksi lapsia havainnoitiin omassa mediaympäristössään neljässä eri kodissa. Haastatteluja ja havainnoiteja tehtiin kuudella eri paikkakunnalla eri puolella Suomea. Havainnoitavaksi suostui 36 lasta. (Walamiel 2011: 45.)

Tutkimuksen mukaan lasten median käyttö alkaa jo pikkuvauvoina. Alle vuoden vanhojen mediamaailmaan kuuluivat yleensä kirjat ja radio tai erilaiset äänitteet. Vuoden ikäisillä mukaan tulivat televisio ja kuvatallenteet. Alle kaksi -vuotiaiden joukosta löytyi jo jokunen Internetin, matkapuhelimen ja digitaalisten pelien käyttäjä. Alle kaksi -vuotiaat käyttivät mediaa lähinnä vanhempiensa ja muiden aikuisten kanssa ja toisinaan vanhempien sisarusten kanssa. Kolmannes 0-2-vuotiaista katseli televisiota päivittäin. Sisältö käsitti lähinnä lapsille tarkoitettua ohjelmistoa, kuten Pikku Kakkosta, mutta jonkin verran vanhemmat katselivat lasten kanssa yhdessä uutisia tai ajankohtaisohjelmia. Alle kouluikäisten joukosta löytyi yksittäisiä poikia, jotka katsoivat aikuisille suunnattua ohjelmistoa, kuten Duudsonit, Pelkokerroin tai Hauskat kotivideot. (Suoninen 2011: 40–41, 49.)

3-4-vuotiaiden median käytössä muutosta tapahtui siinä, että heidän oma mediamakunsa alkoi kehittyä ja mediaa käytettiin enenemässä määrin vanhempien sisarusten ja muiden lasten kanssa niin, että jopa puolet median käytöstä tapahtui vanhempien sijaan muiden lasten kanssa. 3-4-vuotiaista 32 prosenttia pojista ja 13 prosenttia tytöistä käytti Internetiä viikoittain ja digitaalisia pelejä pelasi 25 prosenttia pojista ja 10 prosenttia tytöistä. (Suoninen 2011: 41.)

5-6 -vuotiaiden kohdalla media laajeni koskemaan myös lehtiä, digitaalisia pelejä ja Internetiä niin, että valtaosa ikäryhmästä käytti niitä viikoittain. Samalla kuvatallenteiden, radion ja äänitteiden käyttö hieman vähentyi. Mitä lähempänä kouluikää lapsi oli, sitä todennäköisemmin hänellä on omassa huoneessaan tai muuten käytettävissään medialaitteita. (Suoninen 2011: 17, 42.)

Sukupuolten välinen ero alkoi näkyä 4-5-vuotiaissa tyttöjen ja poikien ohjelmamaun eriytymisenä. Muumit ja Pikku Kakkonen vetosi yhä kumpaankin sukupuoleen, mutta pojat alkoivat suosia ajoneuvoihin ja koneisiin liittyviä ohjelmia eläinten vedotessa enemmän tyttöihin. Pojat osoittivat myös hieman aikaisemmin kiinnostusta tietokoneen ja pelien käyttöön kuin tytöt. 5-6-vuotiaiden ohjelmamaku erosi jo merkittävästi tyttöjen ja poikien välillä poikien osoittaessa kiinnostusta toiminnallisempiin seikkailuihin tyttöjen suosissa perinteisempiä lastenohjelmia ja "tyttösarjoja". Eriytyminen näkyi myös pelivalinnoissa. (Suoninen 2011: 42–43.)

Haastattelujen ja havainnoin kautta pyrittiin huomioimaan myös lasten reagointia mediaan. Positiiviset reaktiot olivat usein havainnoitavissa lasten reaktioista mediaa käy-

tettäessä sekä heidän innostaan keskustella mediasta. 4-5-vuotiaat osasivat itse kertoa negatiivisista kokemuksista, mutta sitä nuorempien kohdalla tieto tuli vanhempien kotihavainnoista. (Walamies 2011: 51–52.)

Alle 3-vuotiaat osoittivat iloa tai nautintoa median käytön yhteydessä liikehtimällä, kuten tanssimalla, taputtamalla musiikkia ja ääniä kuullessaan sekä laulamalla mukana tai nauramalla. Kotihavainnoissa tämän ikäiset keskittyivät mediaesityksiin ja kommentoivat niitä innokkaasti. Jo parivuotiaat osoittivat medialaitteiden käyttökykyä: he osasivat käynnistää television, käyttää kaukosäädintä tai laittaa haluamansa videokasetin soittimeen ilman aikuisen apua. (Walamies 2011: 51.)

4-5-vuotiailla mediasta nauttiminen näkyi myös mediaan keskittyvissä leikeissä. Medialeikit olivat mielekästä toimintaa, josta lapset nauttivat. Haastatellut lapset kertoivat innoissaan lempiohjelmistaan, ja eleet ja ilmeet tukivat ilmaisua. Etenkin pelikokemukset ja peleissä onnistuminen herättivät intoa ja ylpeyttä lapsissa. (Walamies 2011: 51–52.)

Lasten pelot liittyivät yleensä lasten ohjelmiin tai elokuvaan, uutisiin tai pelien jännittäviin kohtiin. Pelottavissa tilanteissa lapset kertoivat peittävänsä silmänsä, lähtevänsä pois, sulkevänsa television tai huutavansa äitiä paikalle. Jotkut lapset saattoivat katsella tai kuunnella salaa uutisia vanhemmiltaan. (Walamies 2011: 53.)

Osa lapsista kertoi kotona käytössä olevista säännöistä. Ne liittyivät yleensä rajoituksiin tai luvan pyytämiseen. Mediabarometrin ainoa sosioekonominen ero oli havaittavissa juuri kotona olevissa mediankäytön säännöissä. Hyvän tulotason omaavien perheiden lapset mainitsivat rajoituksia enemmän kuin huonon tulotason perheiden lapset. (Walamies 2011: 54.)

Tutkimusta tehdessä selvisi, että lapset oppivat jo pienestä pitäen sanoja ja ilmaisuja mediaohjelmista, sekä käyttämään medialaitteita. Esimerkiksi laulujen sanat olivat painuneet monen lapsen mieleen sanatarkasti. (Walamies 2011: 52.)

Mediabarometri 2011 julkaistiin vuoden 2012 alussa. Siinä tutkimuksen kohderyhmänä oli 7-11-vuotiaiden median käyttö ja kokemukset mediakasvatuksesta. (Mediakasvatusseura ry 2012.) Tästä syystä sen tulokset eivät sovi opinnäytetyöni kohderyhmärajaukseen, vaikka tutkimus tuokin tuoretta tietoa mediakasvatuksesta ja suomalaisten lasten median käytöstä.

6.3 "Mä oon nyt online": lasten mediaympäristö muutoksessa

"Mä oon nyt online": lasten media ympäristö muutoksessa -tutkimukseen osallistui 56 lasta, joiden ikähaarukka vaihteli 5 ja 14 väliltä. Tutkimuksessa tarkasteltiin lasten ja nuorten median käyttö tapoja ja heidän mediaympäristönsä muuttumista. Siinä pyrittiin tuomaan etenkin lasten ääntä kuuluviin. Tutkimusmenetelminä olivat haastattelut, mediapäiväkirjat ja taustatietolomakkeet. (Noppiari ym. 2008: 5, 15.) Tämän oppinnäytetyön rajauksen takia nostan esiin lähinnä 5-vuotiaita koskevia tutkimustuloksia. 5-vuotiaita osallistui tutkimukseen 13 (Noppiari ym. 2008: 15).

Tutkimuksessa kaiken ikäisille tärkeää mediassa oli viihteellinen fiktio. Elokuvat ja televisiosarjat olivat suosittuja kaiken ikäisillä. 5-vuotiaiden suosikkisällöt olivat yleensä juuri heidän ikäisilleen tarkoitettuja ohjelmia. Eri kanavien lasten ohjelmat katsottiin usein joka päivä samaan aikaan, ja osa vanhemmista luotti etenkin Ylen ohjelmiin lastenvahtina, ja uskalsivat antaa lapsiensa katsoa niitä yksinkin. Lapset katsoivat myös aikuisille tarkoitettuja ohjelmia, kuten Idolsia, Salattuja Elämiä, luontodokumentteja ja Simpsonsia. Joitakin ohjelmia, kuten luontodokumentteja, katsottiin vanhempien kanssa yhdessä. (Noppiari ym. 2008: 106–107.)

Erilaiset pelit olivat myös 5-vuotiaiden suosiossa. Pala- ja lautapeliin lisäksi he pelasivat kännykkä-, Internet- ja CD-ROM-pelejä. Internetissä käytettiin Pikku Kakkosen, BUU-Klubbenin, Magic Kinderin ja Tilt-tv:n sivuja. Joissain perheissä pelattiin myös konsoleilla. Valtaosa vastanneista lapsista käytti tietokonetta aikuisen avustamana, mutta muutama lapsista sai käyttää konetta itsenäisesti. (Noppiari ym. 2008: 90, 107.)

5-vuotiaiden kuuntelema musiikki oli yleensä muiden perheen jäsenten valitsemaa. Esimerkiksi autossa kuunneltiin vanhempien valitsemaa radiokanavaa. Omiksi suosikeikseen 5-vuotiaat nimesivät Lordin, eri Idols-tähdet ja erilaiset lasten levyt, kuten Pikkuoravat. Leikkien ohessa saatettiin kuunnella myös satukasetteja tai -levyjä. (Noppiari ym. 2008: 108.)

Kuva- ja satukirjat olivat 5-vuotiailla suosittuja. Lisäksi he lukivat tai katselivat sarjakuvia, kuten Aku Ankkaa, Muumeja, Puuha-Peteä ja Winx-Clubia. Toisinaan lapset osoittivat kiinnostusta aikuisten lukemien sanomalehtien kuvia tai uutisia kohtaan. (Noppiari ym. 2008: 108.)

Jo 5-vuotiaita kiinnosti omien medialaitteiden omistaminen. Vaikka tutkimukseen osallistuneilla 5-vuotiaille ei vielä ollut omaa matkapuhelinta, vanhemmat kertoivat joutuneensa keskustelemaan jo aiheesta lastensa kanssa. 15 % oli omassa huoneessaan televisio ja vajaa puolet lapsista omisti radion tai cd-soittimen. (Noppari ym. 2008: 31, 33, 35.)

77 % lapsista arveli leikkivänsä median innoittamia leikkejä, jotka liittyivät usein telkkarihahmoihin tai peleihin. Näin vastanneet olivat yleensä poikia, ja leikit olivat sisällöltään lähinnä taistelupainotteisia. Hahmot olivat yleensä toimintasankareita, fantasiahahmoja tai dinosauruksia. Tyttöillä leikit painoutuivat taistelun sijaan ihmissuhteisiin ja eläimiin. (Noppari ym. 2008: 58–61.)

Vanhemmat kirjasivat päiväkirjoihin 5-vuotiaiden mediaan liittyviä kysymyksiä. Ne koskivat useimmiten oikeaa ja väärää, sallittua ja kiellettyä sekä faktan ja fiktion suhdetta. Jännittävät ohjelmat herättivät enemmän kysymyksiä, ja lähes kaikki osallistuneen 5-vuotiaat lapset ilmoittivat, että televisio-ohjelmat pelottavat heitä joskus. Puolet 5-vuotiaiden perheistä kertoi, että päivittäin syntyi keskustelua myös median käyttöön liittyvistä rajoituksista ja säännöistä. (Noppari ym. 2008: 65, 67.)

7 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimusluvan myöntänyt peruspalvelujohtaja oli tiedottanut etukäteen alueen päiväkoteja aluepalaverissa opinnäytetyöstäni ja tutkimusluvan myöntämisestä. Otin itse yhteyttä eri yksiköihin ja pyysin vapaaehtoisia osallistujia haastateltaviksi. Tiukasta aikataulusta johtuen en pyytänyt vapaaehtoisia työnimikkeen tai lapsiryhmän iän mukaan, vaan perustin valikoinnin vapaaehtoisuuteen. Tällä tavalla toivoin osallistujien olevan motivoituneita ja kiinnostuneita osallistumaan haastatteluun.

Vapaaehtoiseksi lupautui viisi työntekijää kolmesta eri yksiköstä. Kaksi haastatelluista työskenteli pienten alle 3-vuotiaiden kanssa ja kolme työskenteli kolmesta viiteen - vuotiaiden kanssa. Heistä neljä oli naisia ja yksi oli mies. Kaksi haastatelluista toimi lastenhoitajana ja kolme lastentarhanopettajana. Lisäksi yksi heistä oli yksikkönsä johtaja ja toinen tarvittaessa yksikkönsä varajohtaja. Koulutukseltaan heistä kaksi oli lastentarhanopettajia, yksi sosionomi (amk) ja kaksi päivähoitajia. Yhteensä haastatelluilla oli työkokemusta lasten parissa noin 90 vuoden edestä.

Haastattelut olivat yksilö- ja teemahaastatteluja. Haastatteluissa apuna oli teemahaastattelurunko (liite 1). Työntekijöiden taustan, kuten koulutuksen ja työkokemuksen, lisäksi kysyttiin yksikön toteuttamasta mediakasvatuksesta. Tämän jälkeen kartoitettiin sitä, millaisia havaintoja he ammattikasvattajina ovat tehneet lasten mediakulttuurista ja median käytöstä. Haastattelussa kysyttiin myös sitä, millaisia haasteita ja tarpeita lasten median käyttö synnyttää ja millainen rooli mediakasvatuksella pitäisi olla varhaiskasvatuksessa.

Haastattelut nauhoitettiin haastateltavien luvalla. Haastattelujen kesto vaihteli 27 ja 52 minuutin väliltä. Yhteensä haastattelumateriaalia kertyi yli 210 minuuttia. Haastatteluja litteroidessa jätin pois kuitenkin alku- ja loppuosiot, jotka liittyivät haastateltavien esittämiin kysymyksiin käytännön asioista, opintojeni tai itseni esittelyyn, siihen kuinka opinnäytetyöprosessi etenee ja niin edelleen. Jäljelle jääneen materiaalin kirjoitin sana sanalta tietokoneella tekstiksi. Tällaista litteroitua materiaalia kertyi yli 40 sivua.

Tuloksissa haastateltuja ei eroteltu sukupuolen, ammattinimikkeen tai työkokemuksen perusteella, koska en havainnut sisällön analyysia tehdessä niiden välillä merkittäviä eroja. Lisäksi näin pienellä otoksella pelkäsin haastateltujen anonymiteetin vaarantuvan, jos käyttäisin tarkempaa erottelua. Siksi heihin viitataan raportissa vain haastateltuina 1-5.

7.1 Haastattelututkimus

Haastattelututkimuksella tarkoitetaan sitä, että tutkittavalta kysytään suullisesti kysymyksiä ja kirjataan vastaukset ylös. Haastattelututkimuksella voidaan kartoittaa vastaajien tietoja, asenteita, mielipiteitä, arvoja ja ideologioita. Haastattelututkimusta tehdessä pitää huomioida, että vastaukset ovat sidoksissa kysymystapaan, ja vastaukset pitää tulkita kysymyksen asettelua vasten. Vastauksiin voivat vaikuttaa myös tutkittavan roolikäyttäytyminen, haastateltavan ja tutkittavan välinen luottamus sekä se, millainen tietopohja tutkittavalla on tutkimuskysymyksestä. (Uusitalo 1998: 91–93.)

Haastattelutavaksi valitsin yksilöhaastattelun. Päädyin yksilöhaastatteluun, koska se tuntui helpoimmalta järjestää päiväkotien aikatauluihin ilman että työnteko tai lapsien hoito häiriintyisi. Näin yksilöhaastattelun etuna myös sen, että siinä yksilö saa kertoa oman näkemyksensä ilman että muiden mielipiteet tai puheenvuoron pyytäminen häiritsisi ilmaisua. Haastateltava itse määrää tahdin sekä esiin tuotavat asiat. Pysin luomaan mahdollisimman luonnollisen keskustelunomaisen ilmapiirin.

Haastattelua voidaankin kuvata keskusteluksi, joka käydään tutkijan aloitteesta ja tämän johdattamana. Sen tavoitteena on saada selville mitä haastateltavalla on mielessään. Haastattelu on vuorovaikutustilanne, jossa haastattelija sekä haastateltava vaikuttavat toisiinsa. Tällaiselle vuorovaikutustilanteelle tyypillistä on se, että tilanne on ennalta suunniteltu, haastattelija toimii aloitteen luoja ja haastattelun kulun ohjaajana sekä pitää haastattelua yllä. Haastattelija saattaa joutua motivoimaan haastateltavaa. Oleellista on myös se, että haastateltavan on voitava luottaa siihen, että hänen antama aineisto käsitellään luottamuksellisesti. (Eskola - Suoranta 1998: 86.)

7.2 Teemahaastattelu

Teemahaastattelussa haastattelun aihealueet, eli teemat, määrätään ennalta. Kysymyksiä ei muodosteta valmiiksi eikä vastaajalle anneta valmiita kysymysvastauksia. Haastattelijalla on usein käytössään tukilista käsiteltävistä teemoista, ja hän pitää huolen että nämä teemat tulevat haastattelussa käytyä läpi. Listassa oleva järjestys ei kuitenkaan ole sitova eikä siinä määritellä kuinka laajasti kysymykseen tulisi vastata. (Eskola - Suoranta 1998: 87.)

Haastattelut toteutettiin työntekijöiden omissa työyksiköissä vuoden 2011 loka- ja marraskuun aikana. Haastattelut toteutettiin teemahaastattelurungon (LIITE 1) avulla. Haastattelurungon ja teemat suunnittelin omien kokemusten sekä mediakasvatuksesta ja lasten mediakulttuurista lukemani aineiston pohjalta. Teemahaastattelurunko oli osittain myös puolistrukturoitu. Puolistrukturoidulla tarkoitetaan sitä, että kysymykset ovat kaikille samat mutta haastateltavalle ei anneta valmiita vastausvaihtoehtoja, vaan hän vastaa kysymyksiin omin sanoin (Eskola - Suoranta 1998: 87). Puolistrukturoidun teemarungostani teki se, että isompien otsikoiden lisäksi rungosta löytyy tarkentavia apukysymyksiä, joita käytettiin tarvittaessa.

Teemahaastattelun vahvuuksina voidaan pitää avoimuutta. Haastateltavalla on mahdollisuus vastata vapaamuotoisesti omin sanoin, ja näin hänelle annetaan mahdollisuus yksilöllisten tulkintojen esittämiseen. Teemat takaavat sen, että kussakin haastattelussa tietyt pääpiirteet pysyvät samoina. (Eskola – Suoranta: 88–89.)

8 SISÄLLÖN ANALYYSI

Litteroitua aineistoa analysoin loppusyksyn 2011 aikana. En käyttänyt puhtaasti jotain tiettyä analyysimenetelmää, vaan käytin piirteitä useammasta. Aineiston analyysissä oli piirteitä aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä, teemoittelusta sekä sisällön erittelystä. Apuna käytin myös koodausta.

8.1 Aineistolähtöinen sisällön analyysi

Pääasiallisesti lähdin analysoinnissa liikkeelle aineistolähtöisellä analyysillä. Eskolan ja Suorannan (1998: 187) mukaan täysin ennakoasenteeton ja teorian aineistolähtöisyys on vaikeaa, ja siksi on huomioitava että analyysin tekoon ovat saattaneet vaikuttaa omat ennako-odotukseni sekä opinnäytetyöprosessin aikana lukemani teoria-aineisto.

Aineistolähtöisessä analyysissä tutkija lähtee liikkeelle aineistostaan ja rakentaa teoriaa aineistosta käsin. On kuitenkin huomioitava, että huolimatta tutkijan pyrkimyksestä olla ennakoasenteeton, alitajuisesti häntä voi ohjata tutkimuksen asettelu tai aikaisemmat tutkimukset tai teokset joihin hän on tutustunut. Aineistolähtöisyys on siis lähes poikkeuksetta sekoitus aineiston tulkintaa sekä tutkijan omia ennakkoluuloja. Aineistolähtöinen analyysi sopii tutkimuksiin, joissa etsitään perustietoa jostakin ilmiöstä. (Eskola - Suoranta 1998: 19, 157.)

Aineistolähtöisessä analyysissä voidaan käyttää kolmivaiheista koodausmenettelyä. Avoimessa koodauksessa aineistoa ryhmitellään kohtuu vapaasti ja etsitään kategoriatyyppejä. Avointa koodausvaihetta tarkennetaan aksiaalisessa koodauksessa, jossa aineistoa ryhmitellään ennalta määrättyihin, tiettyihin luokkiin tarkkarajaisesti. Viimeisessä vaiheessa, valikoivassa koodauksessa, kategorioita tarkastellaan uudelleen. Laajemmasta ryhmittelystä siirrytään yksityiskohtaisempaan. Analyysin edetessä on mahdollista lisätä ja muokata luokkia sekä testata eri luokkien yhteyksiä toisiinsa. (Eskola- Suoranta 1998: 188.)

8.2 Sisällön erittely

Aineistoon tutustuessa ja sitä analysoidessa pyrin etsimään haastatteluiden väliltä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia ja lajittelemaan tekemiäni huomioita jotenkin loogisesti. Toimintani muistutti osaltaan sisällön erittelyä ja edellä mainittua

kolmivaiheista koodausmenettelyä.

Sisällön erittelyllä tarkoitetaan erilaisia tapoja luokitella ja järjestää laadullista aineistoa. Joskus ennalta määrätty tai kuvattu aineiston analysointi tapa ei toimi valitun aineiston kanssa, ja vakiintuneita analyysitapoja voi muokata omaan tarpeeseensa sopiviksi. Sisällön erittelyn ideana on vertailla laadullista aineistoa ja vertailun perusteella luoda siitä sisäisesti kestäviä yleistyksiä. Yleistyksien ja samankaltaisuuksien lisäksi sisällön erittely antaa mahdollisuuden etsiä poikkeavia vastauksia ja pitää niitä aivan yhtä arvokkaina. (Eskola - Suoranta 1998: 187, 188–189.)

8.3 Teemoittelu

Teemoittelu auttoi minua jäsentämään ja lajittelemaan aineistoa. Teemoittelu kulki mukana koko aineiston analyysin ajan, koska sen avulla pystyin hallitsemaan paremmin laajalta tuntunutta aineistoa. Teemoja jouduin tosin muokkaamaan aika ajoin prosessin aikana, koska alkuvaiheessa tekemäni teemat muuttuivat sopimattomiksi analyysin edetessä.

Teemoittelu tarkoittaa erilaisten tutkimusongelmaa valaisevien teemojen nostamista aineistosta. Teemoiksi voidaan kutsua myös aineistosta poimittuja keskeisiä aiheita. Teemoja voi verrata aineistoon niiden esiintymisen tai ilmenemisen mukaan. Jos teemoittelu ei tee vuorovaikutuksessa teorian kanssa, teemat yksin eivät tue johtopäätöksiä ja voivat johtavat pinnalliseen analyysiin. Teemoittelu sopii kuitenkin esimerkiksi jonkin käytännöllisen tutkimusongelman ratkaisemiseen. (Eskola - Suoranta 1998: 175–176, 179.)

8.4 Koodaus

Ensimmäisillä lukukerroilla etsin aineistosta yhtäläisyyksiä, eroavaisuuksia tai muuten mielenkiintoisia huomioita. Aineistoa käsitellessä käytin apuna koodaamista. Eskolan ja Suorannan (1998: 156–157) mukaan koodaus on yksi menetelmä, jolla aineistoa voi pilkkoa helpommin tulkittaviin osiin. Sillä tarkoitetaan koodien tai merkkien lisäämistä aineistoon tutkijan tulkinnan mukaisesti. Koodaus mahdollistaa aineiston joustavan tarkastelun: koodien avulla voi etsiä aineistosta haluttuja kohtia, ryhmitellä aineistoa uudelleen ja nostaa esiin kohtia, joissa jokin määritelty aihe on yhteisenä tekijänä. (Eskola – Suoranta 1998: 156–157)

Koodauksen toteutin alleviivaamalla tekstiä erivärisillä tusseilla sekä merkitsemällä tärkeitä kohtia pienillä värikkäillä tarralapuilla. Koodattuja kohtia asettelin erilaisiin ryhmiin yhteensopivuuden mukaan, ja lopulta muodostin ryhmille sopivia otsikoita. Käytin koodausta hyväksi myös raportin kirjoittamisvaiheessa käyttämällä erivärisiä fontteja. Aineiston ja koodauksen pohjalta muodostin erilaisia teemoja. Teemoittelun apuna oli tekemäni teemahaastattelurunko, mutta osa teemoista tuli myös rungon ulkopuolelta. Koodauksen aikana tehdystä otsikoinnista ja sisällön erittelyn aikana tehdystä aineiston lajittelusta oli myös hyötyä.

8.5 Luotettavuus

Opinnäytetyöprosessin ajan olen pyrkinyt siihen, että toteutus on eettisesti kestävä. Haastateltavilta saamaani materiaali on käsitelty kunnioituksella ja haastateltujen anonymiteettiä suojellen. Parhaani mukaan olen pitänyt yllä neutraalia tutkimusotetta, ja toivon sen näkyvän raportissa. Luonnollisesti tekemäni valinnat ja rajaukset ovat vaikuttaneet siihen, mitä tietoa raportti tarjoaa lukijalle. Raportissa olevat johtopäätökset ovat omia tulkintojani, ja niitä lukiessa tulee pitää mielessä, että olen saattanut ymmärtää jotakin väärin, tai toinen tutkija saattaisi käyttää toisia sisällön analyysin menetelmiä, tulkita aineistoa eri tavalla tai painottaa eri asioita.

Saamaani aineistoon on saattanut vaikuttaa moni seikka. Luomani haastattelurunko on luonut jo ennakoasetelman, jota haastateltavat ovat voineet tulkita omista näkökulmistaan. He ovat saattaneet miettiä, millaista tietoa etsin ja millaisia asioita pidän arvokkaina, ja sen mukaan valita vastauksiaan tai jättää jotakin sanomatta. Haastatteluihin on saattanut vaikuttaa myös se, että tunsin osan heistä etukäteen työn merkeistä. Uskon, että luotettavuutta on vahvistanut se, että haastatellut olivat vapaaehtoisia ja haastattelut toteutettiin heidän omilla työpaikoillaan itse sopivaksi kokeneena ajankohtana.

Teemahaastattelun käyttäminen teki haastattelusta vapaamuotoisen, enkä haastattelujen aikana rajoittanut aihetta juuri lainkaan. Annoin haastateltavien kertoa omaan tahtiinsa niitä asioita, jotka he itse kokivat tarpeellisiksi mainita keskustelussa. Haastattelumateriaalia käsittelyssä koen haasteeksi sen, että keskustelu oli kulkenut myös henkilökohtaisella tasolla. Osa materiaalista käsittelee sitä, kuinka haastateltavat peilasivat omaa suhdettaan ja asenteitaan mediaan. Monelle haastatelluista vaikutti olevan luontevaa verrata tämän hetkistä mediakulttuuria siihen, mitä se heidän

lapsuudessaan oli ollut. Osalla haastatelluista oli omia lapsia, ja he kertoivat myös siitä millaisia vanhempia he ovat, millaisessa maailmassa heidän lapsensa elävät ja miten heillä kotonaan toimitaan. Nämä tiedot ovat minusta mediakasvatuksen näkökulmasta mielenkiintoisia ja aiheellisia, mutta muodostavat haasteen aineiston käsittelyssä ja raporttia tehdessä. Koen loppujen lopuksi epäeettiseksi käyttää näitä sisältöjä, koska niiden liittäminen raporttiin olisi saattanut pienessä otoksessa paljastaa haastatellun henkilöllisyyden. Tutkimustehtävässä tai teemahaastattelurungossa ei näitä henkilökohtaisia teemoja ole nimettynä, joten niiden rajaaminen ulkopuolelle tuntuu oikealta hyödyllisyydestä huolimatta.

Opinnäytetyöni tulokset eivät ole yleistettävissä, koska siihen otti osaa vain viisi ihmistä yhdeltä alueelta. Tulokset edustavat heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan aiheesta. Ne antavat kuitenkin arvokasta tietoa näiden tiettyjen ammattikasvattajien näkökulmasta mediakasvatukseen.

9 TULOKSET

Haastateltavat työskentelevät kolmessa eri yksikössä Haminan kaupungin päiväkodeissa. Yhteistä kaikille yksiköille on se, että niissä ei virallisesti toteuteta mediakasvatusta. Esimerkiksi mediakasvatusta ei ole merkitty kaupungin tai yksikköjen varhaiskasvatussuunnitelmiin. Kaikki haastateltavat kokevat, ettei mediakasvatusta tehdä käytännössäkään, tai se on hyvin vähäistä.

Mediakasvatuksen sijaan yksiköissä panostetaan leikkimiseen ja muuhun toimintaan. Erityisen tärkeäksi kaikki haastatellut nimeävät lukemisen ja lasten kirjallisuuden käyttämisen. Paikallisissa kirjastoissa vierailaan säännöllisesti ja sinne tehdään lasten kanssa yhdessä retkiä.

Medialaitteistoa haastateltavien yksiköissä on niukasti. Tämä on toisaalta taloudellisten resurssien luoma pakkotilanne. Kunnalla ei ole varaa hankkia tietokoneita lasten käyttöön ja esimerkiksi television lähetysten siirryttyä digiaikaan päiväkodeissa päätettiin jättää television katsomiseen tarvittavat lisälaitteet hankkimatta. Näin televisiosta tuli vain videoiden ja dvd:n katselulaite. Toisaalta varusteiden niukkuus nimetään tietoiseksi valinnaksi. Haastateltavat kokevat, että mediasta on lasten kotioiloissa tullut niin iso tekijä, että päiväkodit halutaan tarkoituksella pitää mahdollisimman mediavapaana alueena, ainakin sähköisen median suhteen. Median käyttö mietitään tapauskohtaisesti, ja sisällöt valikoidaan tarkasti.

Haastateltavista enemmistö (4/5) tuo esille päiväkotien mediankäytössä tapahtuneen muutoksen. Vielä 1990-luvulla oli tavallista, että päiväkodeissa katsottiin televisiosta lasten piirrettyjä ja opetusohjelmia. Yksiköissä saattoi olla tietokoneita lasten käytössä lähinnä opetuspelejä varten. Yhteen yksikköön oli tilattu sanomalehtikin lapsien kanssa käytettäväksi.

9.1 Median käyttö yksikössä

Pääasiallinen mediaväline haastatelluilla on lasten kirjallisuus. Kirjojen jälkeen eniten käytetään musiikkia. Musiikin kuuntelun lisäksi sitä käytetään itseilmaisun apuna esimerkiksi maalatessa. Yksi työntekijä kertoo tuovansa kotoaan erilaisia lehtiä, joista lapset leikkaavat kuvia talteen. Televisiota yksiköissä käytetään harvoin, maksimissaan kerran kuussa ja lähinnä silloin, kun sää ei sovi ulkoiluun. Valokuvausta käytetään kasvun kansioissa.

Median käyttö liittyy osittain myös päiväkodeissa vaihtuviin teemoihin. Yhdessä yksikössä toteutettiin syksyllä 2011 lasten kanssa oman lehti. Lapset tutkivat yhdessä aikuisten kanssa erilaisia lehtiä, minkä jälkeen sadutuksen avulla tehtiin omia uutisjuttuja sekä otettiin valokuvia. Toisessa yksikössä leikittiin elokuvissa käyntiä niin, että lapsille annettiin pääsyliput, jotka kerättiin ennen elokuvan katsomista. Lisäksi päiväkodeissa pidetään kirjan tai pelin päiviä, jolloin lapset saavat esitellä oman suosikki lautapelinsä tai kirjansa.

Muutama vuosi sitten kunta järjesti vanhemmille ja työntekijöille suunnatun mediakasvatusillan. Ilta oli puheterapeutin vetämä, ja tämä kertoi muun muassa median vaikutuksista lapseen. Etenkin elokuvat ja pelit oli huomioitu.

9.2 Kasvatuskumppanuus ja mediakasvatus

Haastateltujen mukaan vanhemmat itse ottavat melko harvoin puheeksi lasten median käyttöä. Joskus joku saattaa mainita jonkin ajankohtaisen puheenaiheen, tai ilmoittaa jonkin tietyn ohjelman alkaneen kiinnostaa heidän lastaan.

Osa haastateltavista (2/5) pyrkii ottamaan vanhempien kanssa lapsikeskusteluissa puheeksi lasten median käytön kotona. Silloin keskustellaan esimerkiksi siitä, kiinnostaako lasta television katseleminen tai tietokonepelit, tai miten mediaa kotona käytetään. Keskusteluiden tarkoitus ei ole valistaa, vaan osoittaa kiinnostusta lasten median käyttöä kohtaan. Osa vanhemmista haluaa keskustella perheen mediaan liittyvistä säännöistä. Muiden haastateltavien kohdalla median käytöstä puhutaan vanhempien kanssa tarvittaessa. Kaksi haastateltavista mainitsee, että joidenkin vanhempien kanssa on jouduttu keskustelemaan kotilojen rauhoittamisesta, jotta lapsen levottomuus ja keskittymiskyvyn ongelmat helpottuisivat.

Keskusteluista on käynyt ilmi, että kotona tapahtuva mediakasvatus vaihtelee. Osassa perheissä säännöt ovat hyvin tiukkoja, osassa perheissä ei median käyttöä rajoiteta millään tavalla. Käytetyissä medioissa on myös paljon vaihtelua.

9.2.1 Vanhempien tukeminen mediakasvatuksessa

Haastateltavat kokevat, ettei heillä ole mahdollisuutta vaikuttaa lasten kotioloissa tapahtuvaan median käyttöön. Ammattikasvattajan rooli on heidän mielestään ohjata ja

antaa tarvittaessa neuvoja. Haastateltavat mainitsevat useita eri osa-alueita, joissa vanhempien tulisi olla tarkkana.

Ammattikasvattajan velvollisuudeksi nähdään se, että vanhempia rohkaistaan miettimään sitä, mitä on järkevä median käyttö ja millaisen roolin he antavat lapsilleen. Aikuiset ihmiset saavat tehdä median kanssa mitä haluavat, mutta kun perheeseen tulee lapsia, kasvatustavot muuttavat tilannetta. On vanhempia, jotka hyötyisivät itse mediakasvatuksesta.

Haastateltava 1: Mut sit taas vanhemmathan on itekii niin sen median vallassa et ei ne hoksaa välttämättä sitä et ne tekee jonkuu asian kans niiku karhunpalveluksen lapselle että. Tää on niin iso juttu tää media juttu että. Et monii ihmisii viedää ku pässii narus näis hommis. Et ne tajuu vast sit jälkee päi että.

Vanhemmilta perään kuulutetaan rajojen asettamista ja johdonmukaisuutta. Pelisäännöt voi tehdä koko perheelle. Lapsi ei saisi itse päättää mitä mediaa käytetään, milloin ja kuinka kauan. Sääntöjen avulla lapsille voi opettaa arviointikykyä median suhteen. Lapselle pitäisi opettaa, että mediastakin saa ja voi kieltäytyä. Jos jokin pelottaa, tai ei miellytä, ei sitä tarvitse katsoa. Kun tämän opettaa jo pienestä lähtien, saattaa lapselta löytyä rohkeutta tehdä sama myös kaveripiirissä.

Vanhempien olisi hyvä tiedostaa se, miten lapset altistuvat medialle silloin kun sen käyttöä ei ole suunniteltu. Lapset saattavat vahingossa nähdä otteita vanhempien katsomista ohjelmista. Riskin luo myös median käyttö vanhempien sisarusten kanssa. Etenkin silloin lapset pääsevät käsiksi sellaiseen mediaan, mikä voi olla heille vahingollista. Yhdeksi riskitekijäksi nimetään myös isovanhemmat, jotka eivät välttämättä ole perillä median kehityksistä ja rajoituksista.

Perheiden toivotaan käyttävän mediaa yhdessä. Silloin vanhemmat pystyisivät siinä hetkessä vastaamaan lapsen kysymyksiin ja auttamaan tiedon käsittelyssä. Tällöin välttäisiin myös tilanteelta, jossa kukin perheen jäsen toimii yksin median kanssa ja perheen välinen vuorovaikutus kärsii.

Haastateltava 2: __ kaikki käyttää suurin piirtein omia koneita ja pienempi saattaa juosta niiku huoneesta toiseen katsomassa että mitäs tällä koneella tapahtuu ja täl koneella tapahtuu ja se voi hyvinki olla sellasta, ja eihän se nyt niiku, eihän se kehitä mitään.

Yksi haastateltavista kertoo, että jotkut vanhemmat saattavat suojella lasta median avulla tai käyttää mediaa lastenvahtina. He ajattelevat, että lapsi ei satuta itseään metsässä tai ulkoleikeissä kun sen sijaan on omien silmien alla pelaamassa pelejä. Van-

hempien olisi hyvä ymmärtää, ettei passiivinen television katselu tai liiallinen pelaaminen tue lapsen kehitystä.

Vanhempia kannustetaan myös miettimään millaista mediaa he ja lapset käyttävät. Kirjoja ja yhdessä lukemista yritetään korostaa. Varovaisuutta ja erityistä harkintaa pyydetään sähköisen median käyttämisessä, erityisesti mitä nuorempi lapsi on kyseessä. Haastateltujen yhteinen linja olikin, että alle kolme -vuotiaiden kanssa vältettäisiin sähköisen median käyttöä.

Haastateltava 2: Täytyy toivoa et se jossain vaiheessa tota tulis tavallaan muotiin tää tällänen että ymmärretään ei tarvii alle kolmivuotiaana olla ollenkaan niitten koneitten kanssa tekemisissä. Ei yhtään.

9.3 Työntekijöiden huomioita lasten median käytöstä

Haastateltavat kokevat, että lasten ja aikuisten median käyttö sekä mediasisällöt ovat sekoittuneet. Aikaisemmin lapset käyttivät lähinnä heille tehtyjä tuotteita, kuten musiikkia ja televisio-ohjelmia. Laitteet, kuten tietokone, olivat aikuisten käytössä. Nyt lapsetkin käyttävät tietokoneella Internetiä ja ovat teknisesti taitavia laitteiden kanssa sekä ovat tutustuneet jo aikuisten sisältöihin.

Haastatellut ovat huomanneet muutoksen myös mediasisältöjen tarjonnassa sekä laadussa. Television valikoima on suurentunut, lastenohjelmia tulee ajallisesti enemmän ja kanavat ovat lisääntyneet. Lapsille tarkoitettulla Junior-kanavalta tulee ohjelmaa melkein koko päivän. Aikaisemmin tarjonta oli suppea, ja katsottiin sitä mitä oli tarjolla. Useampi (4/5) haastatelluista pitää laadun huononemisen merkinä etenkin väkivallan lisääntymistä lasten ohjelmissa. Ampumisesta, lyömisestä ja tappamisesta on tullut joidenkin ohjelmien pääsisältöä. Erään haastatellun havaintojen mukaan tarjonta on vaikuttanut myös siten, että lapsista on tullut valikoivampia median käyttäjiä. Enää ei katsota esimerkiksi koko Pikku Kakkosta vaan vain ne osat mitkä miellyttävät.

Haastatellut ovat huomanneet, että videopelien pelaaminen on yleistynyt lasten keskuudessa. Samalla television katseleminen vaikuttaisi vähentyneen. Pelaaminen näkyy erityisesti poikien kohdalla. Aikaisemmin pojat ovat ottaneet vaikutteita elokuvista ja televisio-ohjelmista, nyt poikien vaikutteet tulevat pitkälti pelimaailmasta. Erityisesti poikien leikkien äänimaailmasta on tullut erilainen.

Haastateltava 2: Ja varsinkin siinä äänimaailmas, ei lapsi saa mistään muualta niitä semmosta niiku *tsisististi*u tälläisiä leikkeihin. Emmä usko et ne keksii, vaan ne tuntuu et se on jostain pelimaailmasta tullu.

Leikit eivät vaikuta kuitenkaan noudattavan jotakin olemassa olevaa pelin juontaa, vaan toimivat enemmänkin leikkimaailmana, jossa hahmot toimivat. Peleistä pojat ovat ottaneet taistelemisen ja toisten jahtaamisen osaksi leikkejä.

Myös tytöt ottavat leikkeihinsä vaikutteita, ja osa vaikutteista on aikuisten maailmasta. Eräässä päiväkotiryhmässä tytöt leikkivät Mallikoulu- ohjelmaa niin, että osa oli valokuvaajia ja osa malleja. Yhden haastateltavan mukaan etenkin barbileikeissä näkyvät aikuisten teemat. Esimerkiksi tyttöjen barbit menevät yhdessä discoon, tapaavat miehen ja alkavat "seukkaan". Itse nuket ovat myös muuttuneet. Aikaisemmin nuket olivat prinsessoja, nyt muotinuukkeja. Nuukkejen kasvoilla on runsaasti meikkiä ja ne puetaan minihameisiin.

Osa (3/5) haastatelluista kertoo, että lapset jäävät mediasta saatuihin ideoihin herkästi sisälle. Heidän on vaikea erottaa nähtyä asiaa todellisuudesta, ja siitä on tullut heille totta. Lapset pitävät mediahahmoja ihmismaailmaan kuuluvina, todellisina olentoina. Lapset elävät kokemaansa tarinaa, ja työstävät sitä leikeissään. Leikeillä voi myös purkaa jännitystä ulos, ja se luo tietynlaista tunnelmaa leikkeihin. Joskus leikit ovat liian aggressiivisia ja rajuja, jolloin työntekijänä on puututtava tilanteeseen ja vaihdettava leikkiä. Joillekin lapsille on vaikeaa irtautua tällaisista leikeistä. Yksi haastatelluista miettiikin, että se voi olla merkki liiallisesta median käytöstä.

Kaksi haastatelluista mainitsee, että etenkin näköaistimuksen kautta saadut mediakokemukset vaikuttavat lapsiin vahvemmin. Mielikuvitus ei pääse pehmentämään nähtyä asiaa itselleen sopivan jännittäväksi. Kuullessaan jännittävää tai pahaa lapsi voi lieventää sen sellaiseksi kuin itse kestää. Ruudulta sisältö tulee nenälle, ja siitä tulee totta.

9.3.1 Mediasisällöt

Pienten lasten ryhmissä työskennelleet kertovat, että lapset eivät puhu vielä paljoa muutenkaan, saati sitten mediasta. Media näkyy siellä enemmänkin vaatteiden tuoteistumisessa. Vaatteissa on kuvia prinsessoista, Hello Kitty tai Autot -hahmoista. Leikeissäkään media ei vielä paljoa näy, lukuun ottamatta matkapuhelinta. Kotileikeissä muistetaan laittaa "kännykkä" käsilaukuun ennen töihin lähtöä. Yhden ryhmän ovistoppari toimii pienten leikeissä matkapuhelimenä.

Isommat lapset tuovat jo eri tavalla esille mediaa keskusteluissa, leikeissä ja laulamalla tunnusmusiikkejä. Haastatellut nimesivät lasten tuovan esille muun muassa Puuha-Peten, Titi-Nallen, Fröbelin palikat, Muumit, Pokemon, Risto Räppääjän, Transformers ja Brätz -nuket. Internetissä lapset käyttävät Papunet-palvelua sekä Pikku Kakkosen sivuja. Pojat tuovat esiin sota- ja taistelupelejä, tytöt liikunnallisia Wi -pelejä. Yhdessä ryhmässä Munamies oli saanut edellisenä vuonna suuren suosion.

Yhden haastatellun lapsiryhmässä isommat lapset keskustelevat keskenään peleistä, esimerkiksi vertailevat sitä, mitä pelejä heillä on. Kertomukset saattavat olla hyvinkin yksityiskohtaisia. Keskusteluista huomaa, että osa lapsista pelaa vielä aivan pienten pelejä, ja he ihmettelevät niiden lasten tarinoita, jotka pelaavat pelejä jotka heiltä on kielletty. Toinen haastateltava on pannut merkille, että peleistä on saattanut tulla puheisiin tai leikkeihin uusia sanoja. Tällainen esimerkkinä on "Elari".

Haastatelluista suurin osa (4/5) kertoo havainneensa joidenkin lasten käyttävän sellaisia mediasisältöjä, jotka eivät heille ehkä kuuluisikaan. Tällaisiksi sisällöiksi mainitaan esimerkiksi Salatut elämät, Kotikatu, Big Brother, Harry Potter ja Taru Sormusten Herasta. Lapset tuntuvat kuuntelevan myös enemmän aikuisten musiikkia. Musiikkihetkillä lasten laulut saattavat olla lapsille vieraita, mutta iskelmät ja aikuisten laulut, kuten "Juodaan viinaa" osataan sanasta sanaan.

Haastateltava 3: Et yks äiti just kerran sano et ku laps istu sängys ja syö suklaata ja lukee iltalehtee et mul tuli heti sillee et apuu! Äkkii ne lehet piiloo niiku et iteki niiku kauhistelee niit juttui mitä niis lukee ni.

Uutiset eivät kuitenkaan haastateltujen mielestä vaikuta kuuluvan lasten elämään, sillä lapset tuovat hyvin harvoin esille ajankohtaisia ilmiöitä. Joitakin isompia tapahtumia, kuten tsunamin ja World Trade Center:n terroristi-iskun, lapset ovat maininneet satunnaisesti. Jälkimmäinen näky yhden ryhmän lapsissa niin, että he rakensivat torneja ja kaatoivat niitä.

9.3.2 Lasten kehitys

Haastatellut tuovat esiin, että joissakin lapsissa runsas median käyttö näkyy käytöksessä tai kehityksessä. Erityistä huolta herättää median käyttäminen yksin sekä videopelien vaikutus lapsiin.

Suuri osa (3/5) haastatelluista ilmaisee huolensa lasten sosiaalisten taitojen puolesta. He ovat esimerkiksi havainneet, että pelimaailmassa viettävän lapsen leikkiäidot saat-

tavat vaikuttaa heikommilta. Lapsen voi olla vaikea keksiä itse leikki-ideoita, tai ylläpitää leikkiä.

Sosiaaliin taitoihin vaikuttaa myös kielitaito. Jokainen haastatteluun osallistunut nimeää kielen kehityksen aiheuttavan eniten huolta. He pelkäävät, että kielen kehitys heikenee, jos lapsi viettää paljon aikaa yksin median seurassa. Ohjelmaa seuratessa tai pelatessa lapsen ei tarvitse itse käyttää kieltä.

Haastateltava 4: Useesti ku on se yksinkertainen idea siinä, on se sit peli tai joku piirretty, missä ei nyt edes oikeestaan puhuta kunnolla ni sithän sen huomaa täs kielellises kehityksessä noin kaiken kaikkiaan, sekinhä menee kun lehmän häntä niiku pikku hiljaa alaspäin kun suomen kieltä ei käytetä eikä kuulla.

Haastateltavat korostavatkin, että ohjelman laadulla on vaikutusta kielen kehitykseen. Hyvää kieltä sisältävä ohjelma voi myös rikastuttaa sanavarastoa. Monen nykyisen lasten ohjelman heikkoutena nähdään se, että niissä käytetään sanojen sijaan äänitehosteita ja nopeasti muuttuvia kuvia. Lisäksi osa ohjelmista on tehty kielellä, jota lapset eivät välttämättä ymmärrä.

Enemmistö haastateltavista (4/5) näkee median vaikutuksia myös lasten mielikuvituksen käytössä ja keskittymiskyvyssä. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että lukuhetkellä ei jakseta kuunnella koko satua ja kerronnan oheen vaaditaan kuvaa ja liikettä. Toisena esimerkkinä mainitaan käsillä tekeminen: lapset eivät jaksane paneutua luomistyöhön vaan ovat saman tien valmiita. Osa (2/5) arvelee, että tämä saattaa johtua lapsille tarkoitettujen ohjelmien muuttumisesta. Ohjelmissa tapahtumat ovat usein lyhytkestoisia ja menevät nopeasti ohi. Esimerkiksi pelimaailma vaatii nopeaa reagointia. He kokevatkin, että osa niistä lapsista, jotka pelaavat, tarvitsevat enemmän ärsykeitä keskittyäkseen kuin lapset yleensä. Mielikuvituksen puutteen mainitaan olevan yhteyksissä myös kielenkehityksen ongelmiin, etenkin suppeaan sanavarastoon.

9.4 Mediakasvatuksen tulevaisuus varhaiskasvatuksessa

Kukaan haastatelluista ei kokenut tarpeelliseksi muuttaa tämän hetkisiä käytäntöjä varhaiskasvatuksessa. He eivät esimerkiksi lisäisi mediakasvatusta varhaiskasvatussuunnitelmaan. Mediakasvatus todetaan tärkeäksi, mutta vastuu ammatillisesta mediakasvatuksesta kuuluu heistä esi- ja alkuopetukseen sekä peruskoululle. Osa (2/5) haastatelluista näkee, että mediakasvatuksessa on toki sellaisia osa-alueita, kuten medialukutaito, joiden kehittämistä voisi pikku hiljaa aloittaa jo päiväkodissa.

Ammatillisen osaamisen kannalta kehitys liittyy lähinnä tiedon lisäämiseen. Haastateltavien mielestä on hyvä pysyä ajan tasalla siitä, miten media muuttuu ja miten se vaikuttaa lasten elämään. Yksi haastateltavista kokee, että tieto lasten suosimista mediasisällöistä auttaisi ymmärtämään mistä lapset puhuvat ja saavat ideoita leikkeihin. Tätä kautta voisi lisätä ymmärrystä lapsien ja työntekijöiden välillä. Tiedosta voisi olla hyötyä myös leikkien ohjaamisessa. Lasten mediasisällöt voivat olla vieraita etenkin sellaisille työntekijöille, joilla ei ole lapsia tai lapset ovat jo aikuisia. Sen sijaan kahden muun haastateltavan mielestä tietoa lasten mediamaailmasta ei tarvitse ammattikasvattajilla lisätä, koska media muuttuu ripeään tahtiin ja osa sisällöistä jää muotivillityksiksi. Tärkeämpää olisi oppia miten erilaisia välineitä, kuten videokameraa, voisi käyttää lapsen kehitystä hyödyttävästi. Heidän mielestään medialaitteiston mahdollisuuksia ei ole vielä kunnolla sisäistetty.

Kukin haastatelluista kokee median isoksi ja tärkeäksi osaksi yhteiskuntaa ja lasten kasvuympäristöä. Tulevaisuus on tuntematon, koska teknologian kehittyminen kovalla vauhdilla ja tarjonta lisääntyy. Sen vaikutukset lasten kehitykseen ja sitä kautta varhaiskasvatukseen tarpeisiin nähdään myöhemmin. Yksi haastatelluista arvelee, että vanhempien odotukset palveluiden, kuten Internetsivujen tai sähköisen yhteydenpidon suhteen, tulevat kasvamaan ja luomaan uusia haasteita päiväkodissa tehtävälle työlle.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Haastateltavat eivät omien sanojensa mukaan varsinaisesti toteuttaneet mediakasvatusta. Heidän puheissaan ja yksiköissä tehdyissä tietoisissa valinnoissa on minusta kuitenkin suojelullisen mediakasvatuksen piirteitä. Suojelullisen mediakasvatuksen tarkoituksena on suojella lapsia median haitallisilta vaikutuksilta (Stakes 2008: 7). Vaikka median käyttämättä jättäminen ei suoranaisesti tarkoita suojelua, mediasta vapaan tilan luominen lapselle muuten hektisessä mediakulttuurissa voidaan tulkita tietoisesti valinnaksi. Sisältöjen valikoiminen sekä leikkiin panostaminen viittaisi samaan asiaan.

Joissakin yksiköissä toteutetaan haastattelumateriaalista päätellen myös taidekasvatuksellista mediakasvatusta. Taidekasvatuksellisessa mediakasvatuksessa keskitytään mediasisältöihin ja niiden luomiseen itse (Stakes 2008: 7). Tällaiseksi voidaan laskea musiikin kanssa maalaaminen tai valokuvien ottaminen kasvun kansioihin. Yhdessä yksikössä toteutettu oma lehti on malliesimerkki siitä, kuinka mediasisältöä voi luoda yhdessä lasten kanssa. Tällaista teeman yhteydessä toteutettavaa mediakasvatusta suositellaan mediakasvattajan käsikirjassa *Mediametkaa!* (Niinistö ym. 2006: 9-10).

Eräänlaista mediakasvatusta haastatellut toteuttavat myös vanhempien kanssa. Mediaan liittyvien aiheiden mukaan ottaminen kasvatuskeskusteluihin on merkki kasvatuskumppanuudesta. Joidenkin lasten kohdalla on havaittu tarpeelliseksi keskustella vanhempien kanssa kotioloja median käytöstä ja sen rauhoittamisesta. Tällaiset keskustelut sopivat kasvatuskumppanuuden erityistavoitteeseen havaita lapsen erityistarpeita mahdollisimman varhain (Kaskela – Kekkonen 2006: 18).

Joidenkin haastateltujen mielestä rajan vetäminen lasten mediasisältöjen ja lapsille tarkoitetun kulttuurituotteiden välille on vaikeaa. Esimerkiksi lasten kirjojen ja musiikin kohdalle jäädään miettimään, ovatko ne lasten kulttuuria, vai mediatuotteita. Tämä kuvastaa minusta hyvin sitä, kuinka tätä ajankohtaa, jota elämme, kutsutaan mediakulttuuriksi (Kotilainen 1999: 40). Informaatiotulva ja mediatarjonta hämmentävät aikuisiakin. Toisaalta mediakulttuurille ei ole samanlaisia paineita erottaa sitä muista kulttuuri osa-alueista kuten ennen (Kotilainen 1999: 40–41).

Ehkäpä tämä rajan vetämisen vaikeus on syynä siihen, etteivät haastatellut koe tekevänsä mediakasvatusta. Toinen syy voi olla siinä, että mediakasvatuksen erilaisia menetelmiä on käytetty osana varhaiskasvatusta jo vuosia, eikä niitä huomata tai nähdä tarpeelliseksi nimetä osaksi mediakasvatusta.

Haastateltujen kyky kuvata havaintojaan lasten median käytöstä vaihtelee. Haastatellut itse ilmaisevat lasten median käytön laajuuden ja vaikutusten havaitsemisen haastavaksi, koska yksiköissä käytetään mediaa vain rajatusti, ja päävastuu ja tieto todellisesta mediankäytöstä on vanhemmilla. Osa haastatelluista nimeää helposti useita ryhmänsä lasten suosikkeihin kuuluvia mediasisältöjä, kun toisille se osoittautuu hankalammaksi. Osalla haastatelluista on alaikäisiä lapsia, joten heille lasten mediakulttuuri on varmasti kotoakin tuttu. Toiset saattavat olla herkempiä tarkkailemaan juuri median vaikutuksia lapsiin, toisilla painotuksen ollessa jokin muu. Yksi syy voi olla myös se, että osa leikeissä ilmenevistä mediasta saaduista ideoista on aikuisille vieraita, eikä niitä siksi eroteta muiden leikkien joukosta. Haastateltujen joukossa on myös henkilöitä, joiden vastuulla on hallinnollisia tehtäviä, jolloin lasten kanssa vietetty aika on mahdollisesti lyhyempi.

Haastatteluissa on joitakin yhtäläisyyksiä aikaisemmin tehtyjen tutkimusten kanssa. Niiden pohjalta ei vielä voi tehdä kattavia yleistyksiä, mutta yhtäläisyyksistä voidaan nostaa esiin ilmiöitä, joita kannattaa pitää silmällä. Lasten mediabarometri 2010, "Mä oon nyt online" -tutkimuksessa ja tekemissäni haastatteluissa yhtäläisyyksiä on havaittavissa ainakin lasten videopelaamisen lisääntymisessä ja vanhemmille tai aikuisille tarkoitettujen mediasisältöjen käytössä (Noppari ym. 2008: 107; Suoninen 2011: 40–41, 49). Haastateltavat kertovat huomanneensa ainakin isompien poikien tuovan pelaamista mukaan keskusteluihin ja leikkeihin enenemässä määrin. Lapset keskustelevat myös esimerkiksi televisio-ohjelmista tai elokuvista, mitkä on tarkoitettu vanhemmalle yleisölle.

Pääasiallisesti media herättää haastatelluissa enemmän huolia ja haasteita kuin hyötyjä. Heidän näkemyksensä siitä, että alle 3-vuotiaat eivät tarvitse sähköistä mediaa, saa tukea Mediametkaa! mediakasvattajan käsikirjasta, jossa todetaan ettei tämän ikäinen lapsi tarvitse sähköisen median virikkeitä kehittyäkseen (Mustonen 2006: 16–17). Suunta vaikuttaa kuitenkin olevan sellainen, että yhä pienemmät lapset käyttävät taitavammin ja itsenäisemmin erilaisia sähköisiä medioita (Suoninen 2011: 40–41). Tämä saattaa tuoda uudenlaisia haasteita ja muutospaineita suunnitella mediakasvatusta osaksi varhaiskasvatusta. Tiedossa voi olla myös ristiriitoja kasvatuskumppanuuteen, jos vanhemmilla ja päiväkodilla on erilainen näkemys sähköisen median roolista ja vaikutuksista.

Median haitat – kappaleessa esiteltiin erilaisia, lähinnä liialliseen median käyttöön liittyviä haittoja ja tapoja, joilla lapsi voi oireilla. Näistä osa tulee esiin haastattelumateriaalissa. Tuntematta esimerkki lapsien todellista median käyttöä, kehityskaarta ja perheoloja on minun tutkijana mahdotonta tehdä johtopäätöksiä suuntaan tai toiseen, mutta ammattikasvattajien huomioista voi tehdä oletuksen, että he ovat havainneet merkkejä liiallisesta tai haitallisesta median käytöstä. Tällaisia haastateltujen sekä tutkijaparin Orange & O`Flynn mainitsemia esimerkkejä ovat keskittymiskyvynhäiriöt, maailmankuvan muutokset eli kykenemättömyys nauttia arjen asioista ilman ylimääräisiä virikkeitä tai ärsykeitä sekä heikentyneet sosiaaliset ja leikki-aidot (Lehtipuu 2006: 66,68–69).

Haastatellut eivät kokeneet painetta muuttaa varhaiskasvatuksen käytäntöjä niin, että mediakasvatusta lisättäisiin. Kotona tehtävä mediakasvatus, kuten säännöt ja rajat tai niiden puuttuminen, herättävät haastatelluissa sen sijaan paljon ajatuksia ja huoltakin. Tästä voi päätellä, että pienten lasten vanhemmat hyötyisivät tuesta ja tiedotuksesta, ja mahdollisesti mediakasvatuksesta itsekkin. Vanhempien kautta tavoitettaisiin myös heidän lapsensa.

11 POHDINTA

Jouduin palaamaan työtä ja raporttia tehdessäni tutkimusongelmaan ja muokkaamaan sitä. Mitä useampi haastattelu oli takana, sitä vahvemmin koin etten saanut suoraan vastausta haluamaani kysymykseen, eli siihen mitä lasten mediakulttuuri on. Viimeistään aineiston analyysiä tehdessäni tajusin etteivät kohderyhmäni ja tutkimusongelmani aivan kohdanneet. Haastateltavien oli haastavaa kertoa lasten median käytöstä, koska heidän työpaikoillaan ei mediaa juuri käytetty, eikä aihe tullut kovin usein vanhempien kanssa puheeksi. Haastattelujen pääpaino siirtyi lasten median käytöstä ja sen näkyvyydestä ammattikasvattajien näkemyksiin median vaikutuksesta lapsen kehitykseen ja sen luomista haasteista lasten kasvatuksessa.

Prosessin loppuvaiheessa jouduin muokkaamaan tutkimusongelmaa ja raportin teoriaosuutta toisenlaiseksi jotta kirjallinen tehtävä olisi yhtenäisempi. Alkuperäinen tutkimusongelma ja teoriaosuus painottui lasten mediakulttuuriin, ja nyt painopiste on mediakasvatuksessa. Resurssien ja aikataulun tiukkuuden takia tehtävän teoriaosuus jäi mielestäni liian niukaksi ja pintapuoliseksi, mikä näkyy myös lähdeluettelossa.

Haasteeksi muodostui ylipäättänsä sopivan valmiin aineiston löytäminen. Kirjallisuutta ja tutkimuksia kouluikäisten ja nuorten median käytöstä ja mediakulttuurista tuntui löytyvän runsaasti, mutta omaan rajaukseen sopivia lähteitä oli huomattavasti vähemmän. Yllätyksenä tuli myös vuoden vaiheessa voimaan astuneet muutoksen muutamassa aiheeseen liittyvässä laissa.

Jälkikäteen on helppo miettiä mitä tekisi toisin. Tekemällä koehaastattelun ja siitä saadulle aineistolle analyysiharjoituksen olisin voinut tehdä muutoksia aikaisemmin, sekä muuttaa tutkimusongelmaa, kohderyhmää tai aineistonkeruu menetelmää. Työntekijöiden sijaan olisi voinut haastatella vanhempia tai lapsia. Olisin voinut pyytää työntekijöitä havainnoimaan lapsia median näkökulmasta, ja haastatella heidän huomioitaan, tai olisin voinut tehdä havainnointia itse. Nämä jäävät nyt jatkotutkimusta vaille.

Itse prosessin ja työvaiheiden vaikeuksista huolimatta koen saaneeni arvokasta tietoa ammattikasvattajien näkemyksistä siitä, mitä median vaikutukset voivat olla lapsen kehitykselle. Toivon opinnäytetyöni kannustavan kasvattajia miettimään mediakasvatuksen mahdollisuuksia ja hyötyjä varhaiskasvatuksessa. Erityisen tärkeää minusta olisi punnita sitä, kannattaako mediakasvatus todella aloittaa vasta

esiopetuksessa tai peruskoulussa. Muuttuvassa maailmassa, missä teknologialla ja medially on yhä suurempi jalansija yhä pienempien lasten elämässä, olisi paikallaan miettiä onko kasvattajilla varaa jättää varhaiskasvatusta mediakasvatuksen ulkopuolelle. Tämän pohtiminen kunnallisella sekä valtakunnallisella tasolla olisi merkityksellistä, koska media ja teknologia ovat osa lähes jokaisen suomalaisen lapsen elinympäristöä.

Mediakasvatus on yksi niistä varhaiskasvatuksen orientaatioista, joka tulisi mielestäni huomioida paremmin. Teknologia ja mediasisällöt kehittyvät jatkuvasti, ja yhä pienemmät lapset ovat aktiivisia median käyttäjiä, kuten Lasten mediabarometri 2010 jo osoittaa.

Lähteet

Eskola, Jari - Suoranta, Juha 1998: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Ikäraajat ja sisällöt 2012. Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskus. Verkkodokumentti. <http://www.meku.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=23&Itemid=280&lang=fi>. Luettu 6.4.2012.

Kaskela, Marja - Kekkonen, Marjatta 2006: Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Helsinki: Stakes.

Keränen, Elina – Ojala, Varpu 2007: Mediamuffinssi hanke 2006-2007 – loppuraportti. Verkkodokumentti. <http://www.kerhokeskus.fi/easydata/customers/kerhokeskus/files/liitetiedostot/Mediamuffinssi-raportti_2006-2007.pdf>. Luettu 6.4.2012.

Kotilainen, Sirkku 1999: Mediakasvatuksen monet määritelmät. Teoksessa Kotilainen, Sirkku – Hankala, Mari – Kivikuru, Ullamaija (toim.): Mediakasvatus. Helsinki: Oy Edita Ab. 31-42.

Kotilainen, Sirkku (toim.) 2011: Lasten mediabarometri 2010: 0-8-vuotiaiden lasten mediankäyttö Suomessa. Helsinki: Mediakasvatusseura ry.

Kuvaohjelmalaki 710/2011. Annettu Helsingissä 17.6.2011.

Laki mediakasvatus ja kuvaohjelmakeskuksesta 711/2011. Annettu Helsingissä 25.8.2011.

Lehtipuu, Unna 2006: Ruuturitari ja digidonna: lapsi matkalla mediaan. Juva: WSOY.

Martsola, Riitta – Mäkelä-Rönholm, Minna 2006: Lapsilta kielletty: kuinka suojella lasta mediatraumalta. Hämeenlinna: Kirjapaja Oy.

Mediakasvatusseura ry 2012: Uutiskirje 3/2012. Verkkodokumentti. <<http://www.mediakasvatus.fi//ajankohtaista/uutiskirjeet/uutiskirje-32012>>. Luettu 6.4.2012.

Mustonen, Anu 2006: Mediasta se pienikin ponnistaa. Teoksessa Niinistö, Hanna – Ruhala, Anu – Henriksson, Annika - Pentikäinen, Leena: Mediametkaa!

Mediakasvattajan käsikirja kaikilla mausteilla. 2.painos. Helsinki: Mediakasvatusseura Metka ry. 15-20.

Niinistö, Hanna – Ruhala, Anu – Henriksson, Annika - Pentikäinen, Leena 2006: Mediametkaa! Mediakasvattajan käsikirja kaikilla mausteilla. 2.painos. Helsinki: Mediakasvatusseura Metka ry.

Noppiari, Elina – Uusitalo, Niina – Kupiainen, Reijo – Luostarinen, Heikki 2008: "Mä oon nyt online" – lasten mediaympäristö muutoksessa. Tampere: Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos.

Opetushallitus 2004: Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Opetushallitus 2010: Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010. Tampere: Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino Oy.

PEGI (Pan European Game Information) n.d: Tietoja PEGI-luokitusjärjestelmästä. Verkko-dokumentti. <<http://www.pegi.info/fi/index/id/201/>>. Luettu 6.4.2012.

Reunamo, Jyrki 2007: Tasapainoinen varhaiskasvatus: erilaisia tapoja suhtautua muutokseen. Helsinki: WSOY.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2002: Valtioneuvoston periaatepäätös Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Helsinki.

Stakes 2005: Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Stakes 2008: Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Stakes.

Suoninen, Annika 2011: Lasten mediankäytöt vanhempien kertomina. Teoksessa Kotilainen, Sirkku (toim.): Lasten mediabarometri 2010: 0-8-vuotiaiden lasten mediankäyttö Suomessa. Helsinki: Mediakasvatusseura ry. 15-44.

Suoranta, Juha 2006: Kasvatus mediakulttuurissa. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.

THL (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos) 2012: Kasvatuskumppanuus-menetelmä rakentaa dialogista kasvatuskulttuuria. Verkkodokumentti. <http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanitefi/tyon/menetelmat/kasvatuskumppanuus>. Luettu 6.4.2012.

Tietoa ikärajoista. 2012. Juliste. Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskus.

Uusitalo, Hannu 1998: Tiede, tutkimus ja tutkielma. Juva:WSOY.

Walamies, Terhi 2011: Poimintoja 0-8-vuotiaiden mediasuhteita koskevasta tutkimuksesta. Teoksessa Kotilainen, Sirkku (toim.): Lasten mediabarometri 2010: 0-8-vuotiaiden lasten mediankäyttö Suomessa. Helsinki: Mediakasvatusseura ry. 45-56.

Teemahaastattelurunko

Lasten median käyttö Haminan alueen päiväkotihenkilöstön silmin

Työntekijän taustat ja rooli yhteisössä

Mediakasvatus yksikössä

Huomioidaanko?

Periaatteet

Median käyttö

Mitä lasten mediakulttuuri sinusta on?

Median näkyvyys päiväkodin arjessa

Lasten puheet (keskenään ja hoitajille)

Leikit

Vanhempien kanssa käydyt keskustelut

Lasten mediakulttuuri ja -sisältö

Millaista mediaa lapset käyttävät? (internet, pelit, tv jne)

Millaista sisältöä lapset tuovat esiin? (nimetyt tuotteet, lapsille vai aikuisille suunnattu, ajankohtaisia tapahtumia/uutisia, mitä lapset tällä hetkellä seuraavat)

Miten lapset reagoivat mediaan? (luoko jokin tietty tuote levottomuutta, pelkoa, jännitystä, innokkuutta jne)

Millaisia positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia mediankäytöllä on lapsiin?

Tarpeet ja haasteet

Millaisia kannustavia tai huolestuttavia ajatuksia ja ilmiöitä lasten median käyttö tällä hetkellä herättää?

Mitä ammattikasvattajan pitäisi tietää lasten mediakulttuurista?

Miten mediakasvatuksen pitäisi näkyä varhaiskasvatuksessa?